

תוכן העניינים

5	פתיחה
	פרק ל
7	הציווי על נתינת מחצית השקל
9	הציווי על עשיית הכיור
11	הציווי על עשיית שמן המשחה
14	הציווי על עשיית קטורת הסמים
18	המסרים העולים מפרק ל
	פרק לא
20	ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב
24	הציווי על שמירת השבת
27	נתינת לוחות העדות למשה
29	המסרים העולים מפרק לא
	פרק לב
31	חטא העגל
38	תפילת משה על ישראל בעודו בהר
40	ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים
44	עליית משה לה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו
47	המסרים העולים מפרק לב
	פרק לג
49	דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האוהל מחוץ למחנה
53	בקשת משה מה' שילך עם ישראל
54	בקשת משה לראות את כבוד ה', ותשובת ה'
56	המסרים העולים מפרק לג

פרק לד

- 57 ..... עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים
- 58 ..... שלוש עשרה מידות הרחמים של ה'
- 63 ..... השבת, שלושת הרגלים ומצוות עלייה לרגל
- 67 ..... כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה
- 72 ..... המסרים העולים מפרק לד
- 74 ..... סיכום פרשת כי תשא

פתיחה

בפרשתנו חמישה פרקים:

פרקים ל-לא הם המשך דברי ה' למשה בארבעים הימים שלאחר מתן תורה (כהמשך לפרשות תרומה ותצוה, כפי שהזכרנו בסוף פרשת משפטים).

פרקים לב-לג עוסקים בפרק הזמן שלאחר ירידת משה מן ההר, מי"ז בתמוז עד ראש חודש אלול. פרקים אלו עוסקים בחטא העגל, במעשיו של משה בעקבות החטא, ובתפילת משה בהר.

פרק לד (פסוקים ד-כח) עוסק בארבעים הימים האחרונים של משה בהר, מא' באלול עד י' בתשרי - יום הכיפורים. בימים אלו נכתבו עשרת הדיברות על הלוחות השניים וניתנו לבני ישראל.

פרק לד (מפסוק כט) ו**פרק לה** עוסקים בירידת משה מן ההר לאחר יום הכיפורים, בלמדו את דבר ה' לבני ישראל ובקרינת עור פניו.

פרק ל

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. הציווי על נתינת מחצית השקל
2. הציווי על עשיית הכיור
3. הציווי על עשיית שמן המשחה
4. הציווי על עשיית קטורת הסמים

הציווי על נתינת מחצית השקל (פסוקים יא–טז)

נאמר בפסוק יב: "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם..."

כתב רש"י: "...כשתחפוץ לקבל סכום מניינם לדעת כמה הם, אל תמנעם לגלגלות, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע מנינם".

כלומר ה' אומר למשה שכאשר ירצה הוא או מנהיג אחר במשך הדורות לספור את בני ישראל, שלא ימנה אותם עצמם אלא את השקלים שכל אחד מהם יתן. ומה הסיבה לכך?

נאמר בהמשך הפסוק: "וְנָתַנּוּ אִישׁ כַּפֹּר נִפְשׁוֹ לַה'... וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נִגְף בְּפִקֹּד אֹתָם"

המפרשים נתנו הסברים רבים מדוע המניין גורם לנגף. הסברים אלו קשים להבנת הילדים ועל כן נסתפק בהסברת הציווי ולא נעסוק בהבנת טעמו, כפי שעשתה התורה.

בלימוד זה נחזק בילדים את מידת הענוה. הם ילמדו שהתורה היא תורת ה' וחכמתו נעלה מבינתנו.

נאמר בפסוק יג: "וְהָיָה כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל..."

האחראים על הספירה מעבירים כל אחד ואחד מבני ישראל לפניהם, וכל אחד מן העוברים צריך להניח בקופה מטבע של מחצית השקל. נרחיב סביב עניין זה על פי דברי חכמינו ז"ל המדברים על המעמד המיוחד של המפקד וכן על חשיבותו של כל אחד ואחד מישראל. וכך אמרו חכמינו ז"ל **בבמדבר רבה** (ב, יט. הובא ברמב"ן במדבר א, מה):

"אמר לו הקדוש ברוך הוא [למשה] למנותם בכבוד ובגדולה לכל אחד ואחד, לא תהיה אומר לראש המשפחה כמה במשפחתך... אלא כולהוון יהוון [כולם יהיון] עוברים לפניך באימה ובכבוד ואתה מונה אותם".

נאמר בפסוק טו: "הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחְצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם"

נשאל את הילדים, מה טעם הציווי שאין להוסיף או להחסיר מסכום זה, ונביא את דברי **האבן עזרא**: "הזכיר מעם 'לא ירבה ולא ימעיט' כי כופר נפש הוא".

נסביר שנתינה זו אינה באה בתור נדבה (בה כל אחד נותן לפי יכולתו), אלא בתור כפרה על נפשות בני ישראל, ונפשות בני ישראל שוות בחשיבותן לפני ה'.

והאלשיך כתב:

"...ואם הייתי מכביד על העשיר או מרשהו שירבה ומקל על הדל, הלא יראה כי נפש העשיר חשובה יותר ויקר פדיונה, על כן הטבתי אשר דברתי: 'העשיר לא ירבה', כי כולם שווים לפניו יתברך, וזהו אומרו: 'לכפר על נפשותיכם' - כי שוות הן".

כלומר אילו העשיר היה משלם יותר בעד כופר נפשו, היה ניתן לחשוב שנפשו חשובה יותר ולכן תשלום כפרתו גדול. משום כך נצטוו

כל בני ישראל לתת את אותו הסכום, כדי להראות שנפשות כולם שוות וחשובות לפני ה' באותה מידה.

נאמר בפסוק טז: "וְלָקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכֹּפְרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד..."

כתב רש"י: "משקלים אלו עשו את האדנים במשכן... למדת, שנצטוו למנותם [את ישראל] בתחילת נדבת המשכן, אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגיפה..."

עד כאן לא נאמר ציווי למשה לקום ולמנות את ישראל, אלא הוראה כללית נאמרה לו שאם יחפוץ מדעתו למנותם, יעשה זאת רק על ידי מחצית השקל. אולם הציווי שבפסוקנו, ליתן את השקלים הללו לעבודת המשכן, מלמדנו שבתחילת נדבת המשכן היא ציווי אלקי למנות את ישראל, ועל ידי נתינת השקלים יכופר חטאם של ישראל בעגל.

עד עתה נקטנו כרמב"ן, המבאר פרקים אלו כסדרם (שכל הנאמר עד פרק ל"ב אירע לפני חטא העגל), לכן לא נביא את סיבת המניין שהביא רש"י, אלא נסתפק בתחילת דבריו, שה' רצה למנותם בתחילת הנדבה. כעין זה כתב גם הרמב"ן (בפסוק יב): "ומזה ילמוד משה שימנה אותם עתה, וכן עשה כמו שאמר 'וכסף פקודי העדה מאת כבר'..."

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לְפָנָי ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם"

כתב האברבנאל: "...ויעלה זכרונם לפני ה' להצילם מכל רע, כי יהיו השקלים ההם כפרת נפשותיהם".

כלומר השתתפות בני ישראל בעבודת המשכן, בעשיית האדנים מכסף מחצית השקל, תהיה להם זיכרון לפני ה' לטובה, להצילם מכל רע.

הציווי על עשיית הכיור (פסוקים יז-כא)

נאמר בפסוק יח: "וְעָשִׂיתָ בַיּוֹר נְחֹשֶׁת... לְרַחֲצָה..."

נשאל את הילדים: מה הסיבה שהציווי על הכיור לא נאמר בפרשת תרומה לאחר הציווי על מזבח הנחושת?

נענה, שהכיור לא היה כלי שרת לעבוד לפני ה' כמו המזבחות, אלא תפקידו היה להכשיר את הכהנים לעבודה, וכדברי הספורנו: "גם זה הכלי לא הוזכר למעלה... אבל הייתה הכוונה [בכיור] להכין את הכהנים לעבודתם".

נביא גם את דברי הרמב"ן, שהביא שני טעמים לצורך בקידוש הידיים והרגליים על ידי הכיור, האחד - נקיון הגוף, והשני - טהרה:

"הרחיצה הזו דרך כבוד של מעלה [כבוד לה'] כי כל הקרב לשולחן המלכים לשרת... רוחץ ידיו בעבור היות הידיים עסקניות, והוסף כאן לרחוץ הרגליים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים, ויש בכני אדם שיש ברגליהם זיהומא וכיעור... והרחיצה הזאת [על פי הטעם השני] לקדושה תרגם אותם אונקלוס [כלומר שבכל מקום שכתוב רחיצה תרגם אונקלוס מלשון קדושה: "לרחצה" - לקידוש, "ורחצו" - ויקדשו, "ירחצו" - יקדשו]..."

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֶהָל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ..."

כתב האברבנאל:

"וציוה שיתן הכיור וכנו בין אהל מועד ובין המזבח... באופן שכאשר ירד הכהן מעל המזבח מעשות קרבנותיו והיו ידיו ורגליו מלוכלכות וירצה להכנס אל היכל הקדש, יראה את הכיור נגד עיניו ולא ישכח מלרחוץ שם ידיו ורגליו".

כלומר הכיור עמד סמוך לפתח המשכן כדי להבטיח שהכהן יראה אותו ולא ישכח לרחוץ את ידיו ורגליו לפני שהוא נכנס למשכן.

נאמר בפסוק כ: "בְּבֹאֵם אֶל אֶהָל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יִמְתּוּ..."

נשאל: מדוע שבה התורה ללמד על רחיצת המים?
נביא את תשובתו של האברבנאל:

"והנה הזהיר על הרחיצה שתי פעמים... להגיד שלא כלבר תהיה הרחיצה מפני הטומאה והלכלוך... אם [אלא גם] מפני הכנסם באהל מועד, שלקדושת המקום ראוי שירחצו רגליהם..."

נאמר בפסוק כא: "וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יִמְתּוּ..."

נסביר לילדים, שמיתה זו היא מיתה בידי שמים ואינה מיתה בידי בית דין, וחומרת העונש מלמדת אותנו על חשיבות הזהירות בכבוד המשכן והעבודה בו. משום כך חוזרת התורה ומדגישה בפעם השלישית את מצוות הרחיצה, ללמדנו עד כמה חשובה ההכנה לפני שנכנסים לעבוד בבית ה'.

בלימוד על הכיור נשתדל לעורר אצל הילדים יחס של כבוד ומורא מן המשכן ולזרזם להיזהר לעשות את עבודת ה' בנקיות ובטהרה.

הציווי על עשיית שמן המשחה (פסוקים כב-לג)

נאמר בפסוק כג: "וְאֵתָהּ קַח לָךְ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֵרֶרֶךְ דָּרוֹר חֲמֵשׁ מְאוֹת..."

כתב רש"י: "כשמים ראש - חשובים".

כלומר המילים "בְּשָׂמִים רֹאשׁ" מתייחסות לכל סוגי הבשמים המנויים בפסוק, שכולם היו חשובים וידועים כבשמים משובחים.
והרמב"ן כתב בשם המדרש: "...מה המור הזה ראש לכל מיני בשמים, כך אברהם [אבינו] ראש לכל הצדיקים..."

מדבריו אנו רואים את גודל חשיבותו של ה"מֶר", שהוא המובחר ביותר מכל מיני הבשמים.

לאור דברי רש"י ורמב"ן נאמר לילדים ששמן המשחה נעשה מן הבשמים המובחרים ביותר, מפני שבו משחו את המשכן.

נאמר בפסוק כה: **וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מְשִׁיחַת קֹדֶשׁ רִקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רִקַח...**

כתב רש"י: "רקח מרקחת - רקח העשוי על ידי אומנות ותערוכת. מעשה רקח - שם האומן בדבר".

כלומר לשם עשיית שמן המשחה נדרשה מלאכת אומן, הבקי במעשי מרקחות. מלאכה זו דרשה חכמה יתרה, כפי שעולה מפרק ל"א (פסוק יא), בו נאמר שה' מילא את בצלאל ברוח אלקים, בחכמה ובתבונה לעשות את מלאכת המשכן, ובין הדברים המוזכרים שם מופיע גם שמן המשחה.

כדי להמחיש לילדים את תהליך הכנת שמן המשחה, נביא את דברי הרמב"ם (הלכות כלי המקדש א, ב), שהסביר את אופן עשייתה:

"ושוחק כל אחד ואחד לבדו, ועירב הכל, ושרה אותן במים זבין ומתוקין... ונתן על המים שמן זית הין... וכישל הכל על האש עד שאבדו [התאדו] המים ונשאר השמן והניחו בכלי לדרות".

נאמר בפסוק כו: **וּמְשִׁיחָתָּ בּוֹ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד...**

משיחת אוהל מועד הנזכרת בפסוק זה כוונתה משיחת קרשי המשכן ויריעותיו, וכך כתב הנצי"ב: **"נבלל בזה המשכן שהן יריעות שש וגם יריעות עוים"**.

בפסוקים כ"ו-כ"ח מפרטת התורה את כל הכלים שהיו במשכן ומצווה למושחם לפי סדר עמידתם, מקודש הקדשים ועד החצר.

נאמר בפסוקים כט-ל: **וְקִדְשֶׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים... וְאֵת אֹהֶרֶן וְאֵת בְּנָיו תִּמְשַׁח וְקִדְשֶׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי"**

נביא את דברי האברבנאל (על פסוק כב) המסביר את עניין משיחת המשכן וכליו ואהרן ובניו:

"...כדי שתהיה אות הבחירה האלקית [שיהיה סימן שהבחירה היא מה']. כי הנה הדבר או האיש אשר יבחר ה' בו להבדילו וליחדו משאר הדברים או האנשים, היה ראוי שיעשה פועל [פעולה] בו ייוחד ויובדל והוא יהיה המורה על היותו נבחר מאת האלקים, כאילו אותה משיחה היתה אות וסימן על הבדלתו לגבוה".

כלומר הפעולה המיוחדת של המשיחה בשמן מובחר מהווה סימן שה' בחר במשכן וכליו, ובאהרן ובניו, וקדשם להיות לו לעבודתו. לאור זאת נוכל להסביר מדוע פירטה התורה את משיחתו של כל כלי בנפרד - ללמדנו שצריך למשוך כל כלי וכלי ולקדשו לתפקידו המיוחד. המשיחה נעשתה על ידי משה בלבד, כיוון שהוא ידע את מעלת המשכן ומעלתו של כל כלי וכלי באופן השלם ביותר. וכך כתב האברבנאל:

"...שמשוה רבן של נביאים משח בעצמו את הכהנים וכלי המקדש, וכן מצאנו במלכים שהיו הנביאים מושחים אותם... והסיבה בזה מבוארת... שאחרי היות המשיחה אות [סימן] על הבחירה האלקית, היה ראוי שתהיה על ידי נביא, כי מי עמד בסוד ה' לדעת האיש אשר יבחר בו למלך על ישראל, ויראה וישמע את דברו ורצונו לאמר "זה יעצור בעמי" - כי אם הנביא".

נאמר בפסוק לא: "וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִּי לְדֹרֹתֵיכֶם"

כתב רש"י: "מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבוא". כלומר מכך שנאמר בפסוק "יִהְיֶה זֶה לִּי לְדֹרֹתֵיכֶם", למד רש"י ששמן המשחה לא יתכלה, אלא יתקיים בכל הדורות. גם הרמב"ם כתב והלכות כלי המקדש א, ה, שמעולם לא נעשה שמן משחה אחר, זולת השמן שעשה משה במדבר.

נשמיע לילדים את פלא קיום שמן המשחה בכל הדורות, ונציין גם

שה' ציוה להכינו בצורה הטובה ביותר מסוגי בשמים משובחים ובמשקל מדויק, כדי שיחזיק מעמד. בשמן המשחה נתנו גם שמן זית המחזיק שנים רבות, כדברי האברבנאל: "...שהשמן הוא היותר מתמיד זמן ארוך מכל המשקים, מבלי הפסד...".

נאמר בפסוקים לב-לג: "עַל בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ וּבְמַתְכָּנָתוֹ לֹא תַעֲשֶׂה כְּמַהוֹ קִדָּשׁ הוּא... אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמַהוֹ... וְנִכְרַת מֵעַמּוּיֹ" (קח).

מפסוקים אלו נלמדת מצוות לא תעשה שלא לרקוח ולהכין שמן באותה המתכונת של שמן המשחה לצרכים אישיים, ושלא לסוך משמן המשחה על בשר אדם סתם.

נציין בפני הילדים, ששני איסורים אלה הם שניים מתוך שלושים ושש מצוות לא תעשה שבתורה שעונשן כרת. הדגשה זו תפנה את תשומת לבם של הילדים לחשיבות השמן, קדושתו ותפקידו המיוחד לשמש רק למשיחת המשכן והכהנים, וכדברי בעל ספר החינוך ומצוה:

"משרשי מצוה זו גם כן להגדלת הבית וכל אשר בו, ולכן אין ראוי להדיוטות להשתמש באותו השמן הנכבד שבבית, רק הנבחרים בעם לבוד... ובכן בהמנע ההמון ממנו, יקר בעיניהם עד מאד ויתאוו אליו, כי גודל ערך הדברים בלב רוב בני האדם לפי מיעוט המצאם אצלם".

הציווי על עשיית קטורת הסמים (פסוקים לד-לח)

נאמר בפסוק לד: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סָמִים נָטָף וְשִׁחֲלֵת וְחִלְבֵּנָה סָמִים וּלְבָנָה זָבָה בַד בַּבַּד יִהְיֶה"

מפשט הפסוק נשמע שבקטורת היו ארבעה סוגי צמחים: נטף, שחלת, חלבנה ולבונה, אולם חכמינו דרשו מפסוק זה שבקטורת היו אחד עשר סוגי צמחים.

נבקש מהילדים למצוא בפסוק זה שתי מילים מיותרות, שהרי המילה "סמים" נכתבה פעמיים, לכאורה שלא לצורך (אפשר היה לומר 'קח לך נטף ושחלת וחלבנה ולבונה'). מתוך כך נגיע לדרשת חכמינו ז"ל שהובאה ברש"י: "מעוט סמים - שניים; נמף, שחלת וחלבנה - הרי חמש; סמים: לרבות עוד כמו אלו [עוד חמש], הרי עשרה; ולבונה - הרי י"א...".

נצל דרשה זו להראות את הדיוק המופלא של חכמים בפסוקים, ובכך נגדיל את מעלת דברי חכמינו ז"ל בעיני הילדים.

בדרך כלל אנו מלמדים את המקרא על פי פשוטו, אך כאן נעדיף להביא את דרשת חכמינו ז"ל, ושלוש סיבות לדבר: א. דרשה זו אינה סותרת את פשט הפסוק. ב. כך נקבעה הלכה, שמקטירים אחד עשר סממנים. ג. לא לסתור מה שהילד אומר בכל יום בתפילה "ואחד עשר סממנים היו בה".

נציין שסממנים אלו היו בעלי ריח משובח ביותר, והרכבתם יחד יצרה את התרכובת הטובה ביותר, וכדברי בעל ספר החינוך (מצוה קג): "וריח הקטורת היה הטוב שאפשר ליעשות על ידי אדם". ביחס למטרת הקטורת, כתב בעל ספר החינוך שם:

"...להגדיל כבוד הבית ולהיות מעלתו ומוראו על פני כל אדם, ואי אפשר להגדיל דבר בלב בן אדם ומחשבתו רק [אלא] בדברים שהוא חושב אותם לגדולה וימצא בהם תענוג ושמחה, וידוע כי ענין הריח הטוב הוא דבר שנפש אדם נהנית בו ומתאוה אליו ומושך הלב הרבה...".

כלומר כאשר אדם יגיע למשכן ויתענג מריחה הטוב של הקטורת, הוא יתפעל מגדולתה, ויבין שכל זה לכבוד הבית ויבוא לירא את ה'.

על המילה "וְחִלְבָּנָה" ידועים דברי רש"י בשם חכמינו ז"ל:

"בושם שריחו רע... ומנאה הכתוב בין סימני הקטורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו".

כלומר כשם שהחלבנה, שריחה רע, נכנסה לקטורת לצד הסממנים המובחרים בריחם, כך עלינו לצרף את הרשעים (המשולים לחלבנה) יחד עם הצדיקים (שהם כמו סממני הקטורת הריחניים) בזמני תעניות ותפילות, שיתפללו כולם יחד.

ראשית נאמר לילדים את המסר הפשוט, שחלבנה ריחה רע, ואף על פי כן ציוה ה' לצרפה לשאר הסממנים, כי לא רק שהיא לא תגרע מריחם הטוב, אלא אף תחזקו.

נציין כי בדברי רש"י יש מסר חשוב לגבי יחסנו לפושעים בישראל הרוצים להשתתף בתפילותינו, ונאמר שהם רמז ומשל ולא פשוטו של מקרא, שהרי הפסוק לא עוסק כלל בבני אדם אלא בבשמים. נוכל לנצל הזדמנות זו להסביר לילד את המשמעות של משל ונמשל וכך לא יתקשה הילד להבין את שייכות הנמשל לפסוק העוסק בסממני הקטורת.

בהזדמנות זו אפשר להזכיר לילדים גם את תפילת ערב יום כפור, בה אנו אומרים "...אנו מתירים להתפלל עם העבריינים", וכן נוכל להזכיר כי המילה ציבור היא נוטריקון של צדיקים, בינוניים ורשעים.

נאמר בפסוק לה: "וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רִיחַ מְעֵשֶׂה רִיחָה..."

נאמר שעשיית הקטורת היתה מלאכת מחשבת של אומן, כפי שכתוב "מְעֵשֶׂה רִיחָה". למעשה זה נדרשה חכמה יתרה, כפי שעולה מפרק ל"א (פסוק יא), בו נאמר שה' מילא את בצלאל ברוח אלקים, בחכמה ובתבונה, לעשות את מלאכת המשכן, ובין הדברים המוזכרים שם מוזכרת גם קטורת הסמים.

נאמר בפסוק לו: "וְשִׁחֲקֶתָּ מִמֶּנָּה הַדֶּק וְנִתְתָּה מִמֶּנָּה לְפָנַי הָעֵדֻת בְּאֵהָל מוֹעֵד..."

נציין את מעלתה של הקטורת הקרבה על המזבח הפנימי, באוהל מועד לפני ה', להבדיל משאר הקרבנות שקרבים על המזבח החיצון.

נאמר בפסוק לז: "וְהִקְטַרְתָּ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמִתְכַנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם..."

איסור הכנת קטורת כמתכונת הסממנים ומשקלם הוא איסור לא תעשה שעונשו כרת, כפי שנאמר בפסוק הבא.

גם כאן נביא את דברי בעל ספר החינוך שהבאנו לעיל, בקשר לאיסור הכנת שמן המשחה, שסיבת האיסור היא להגדיל כבוד הבית ולכן נאסר להדיוטות (ראה מה שכתב ספר החינוך עצמו באיסור הכנת הקטורת, שטעמו זהה לאיסור משיחת השמן).

המסרים העולים מפרק ל

הציווי על נתינת מחצית השקל

1. מנין בני ישראל לגולגלותם - איננו יודעים להסביר טעמה של כל מצוה. ההכרה כי ישנן מצוות שהן חוק שאיננו מבינים אותן מפתחת בנו את מידת הענוה.
2. בגלל חשיבותו של כל אחד מבני ישראל יש למנותו בכבוד ובגדולה.
3. כל נפשות בני ישראל שוות לפני ה' - בין עשיר ובין עני.
4. תרומת מחצית השקל למשכן היא זכות לישראל להצילם מכל רע.

הציווי על עשיית הכיור

1. קידוש הידיים והרגליים על ידי הכיור בא לשם ניקיון ומשום כבוד העבודה.
2. קידוש הידיים והרגליים על ידי הכיור בא משום קדושה.
3. מצוה לירא מן המשכן ולקדשו.

הציווי על עשיית שמן המשחה

1. ה' נתן חכמה לאומנים - הערבוב של הסממנים עם השמן ברקיחת הסממנים ובמיצוי שמן המשחה.
2. משיחת אהרן ובניו היא סימן לבחירתם והבדלתם מישראל.
3. משיחת המשכן וכליו היא סימן לקדושתם.
4. משה היה הראוי ביותר למשיחת המשכן והכהנים.
5. הפלא שבקיום שמן המשחה לדורות.
6. האיסור להכין או להשתמש בשמן המשחה מגדיל את כבוד המשכן.

הציווי על עשיית קטורת הסמים

1. הריח המובחר ביותר שהיה לקטורת - למעלת הבית ומוראו.
2. לימוד פסוק כפי פשוטו - החלבנה למרות ריחה הרע מתבטלת בקטורת.
3. צירוף פושעי ישראל בתעניות ובתפילות של הציבור.

פרק לא

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב
2. הציווי על שמירת השבת
3. נתינת לוחות העדות למשה

ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב (פסוקים א-יא)

נאמר בפסוק ב: "רָאָה קְרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל..."

משה רבנו שמע בהר מפי ה' את הציווי על עשיית המשכן וכליו ועל הכשרת הכהנים ובגדיהם (כפי שמופיע בפרשות תרומה ותצוה), וכן את הציווי על הכיור, שמן המשחה והקטורת, המהווים השלמה למעשה המשכן (ומופיעים בפרק הקודם). אולם משה עדיין לא ידע מי יעשה כל זאת, ואף התפלא מי יוכל לעשות מלאכה מורכבת זו וראה דברי בעל הליקוטים שבחומש "רב פנינים".

וכך נאמר במדרש **תנחומא** (ויקהל ג): "...בך כל מלאכת המשכן, כיון שסדר לו כל דבר ודבר, אמר משה: רבנו של עולם, מי יעשה כל זאת? אמר לו: ראה קראתי בשם בצלאל".

והוסיף **האבן עזרא**: "והטעם קראתי בשמו - שאין כמוהו לעשות המשכן".

על פי דברים אלו נאמר שה' בחר בבצלאל למשימה הגדולה, לבנות בית לשמו, משום שהיתה בו חכמה גדולה. חכמינו ז"ל אף מספרים שבצלאל ידע לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ (כמובן שלא נביא דברי חכמינו ז"ל אלו לילדים).

נביא לילדים את דברי מדרש **תנחומא** (שם, א), שלצד חכמתו היה בצלאל ירא ה' ומרבה במצוות:

"כל זמן שאדם מרבה במצוות הוא קונה שם טוב... תדע לך שהרי בצלאל על ידי שקנה שם טוב זכה שיעשה מלאכת המשכן... מניין? ממה שקראו בענין: 'ראו קרא ה' בשם בצלאל'..."

נוסיף ונספר לילדים על תכונותיו המופלאות של בצלאל (מקורות נוספים ביחס לגודל מעלתו של בצלאל, ראה בחומש "תורה שלמה" לרב כשר כאן).

לצלאל היה גם כישרון אומנותי מעשי, ולמרות היותו איש רוחני ידע בצלאל ליצור בידיו גם דברים גסים (כקרשי המשכן וכדו') וגם דברים עדינים (כאבני השהם והחושן, שהיו עשויים פיתוחי חותם. אברבנאל להלן).

על פי דברי חכמים על הפסוק "וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאֹרֶן" (שמות לז, א), שדרשו (הובא ברש"י שם) שבצלאל נתן נפשו על המלאכה יותר משאר החכמים ולכן נקראה על שמו, נאמר לילדים שבצלאל היה מלא במסירות נפש למען בניית המשכן וכליו, ומשום כך בחר בו ה' למלאכה זו.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "בֶּן אֹרֵי בֶן חוּר לְמִשֶׁה הַהוֹדָה"

התורה מזכירה כאן את חור, סבו של בצלאל, מפני שבגללו זכה בצלאל לתפקיד, וכמו שאמרו **במדרש תנחומא** (שם ד): "[חור] שנתן נפשו להקדוש ברוך הוא. בשעה שבקשו לעשות את העגל, עמד כנגדם וגער בהם, ועמדו עליו [הערב רב] והרגוהו... אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'וכך עשית?! חייך, בנים שיצאו ממך אני מגדלן בעולם'..."

נציין בפני הילדים את השכר הגדול שקיבל חור על שמסר נפשו על קידוש השם, הוא זכה לכך שנכדו יבנה את המשכן.

נאמר בפסוק ג: "וְאֶמְלֵא אֶת־רוּחַ אֱלֹקִים בְּחָכְמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה"

נדגיש את הביטוי "וְאֶמְלֵא אֶת־רוּחַ אֱלֹקִים", ונציין שלא נאמר 'ואתן לו' אלא "וְאֶמְלֵא", דבר המראה על החכמה הרבה שנתן ה' לבצלאל, הרבה מעבר לרגיל.

נביא את דברי רש"י שכתב: "בחכמה - מה שאדם שומע מאחרים ולמד. ובתבונה - מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד. ובדעת - רוח הקודש". והאבן עזרא הוסיף: "...היה לו יתרון על כל אנשי דורו, שהיה יודע כל מלאכה. כי רבים חכמי לב לא ידעו אפילו מלאכה אחת [מעשית]...". והנצי"ב (פסוק ב) כתב: "ועתה הנה קראתי בשם אומן אהר, שבו יכלול הכל והוא ישגיח על כל מיני אומניות". כלומר בצלאל היה בקי בכל סוגי האומנויות ועל כן יכול היה להשגיח על כל האומנים.

נאמר בפסוקים ד-ה: "לְחָשֵׁב מְחֻשְׁבֵּת לַעֲשׂוֹת בְּיָדָיו וּבְנֻחָשָׁת. וּבְחָרְשֵׁת אָבֶן לְמִלְאֵת וּבְחָרְשֵׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה".

כפי שהזכרנו לעיל בצלאל ידע לעסוק גם במלאכות עדינות כמו ציפוי הזהב וגם במלאכות גסות כמו ניסור קרשי המשכן, וכפי שכתב האברבנאל:

"ולא בלבד בדברים הדקים שבמלאכות... כמו בזהב ובכסף... אבל [אלא] גם בדברים הגסים והעבים... שמלאכת האבנים ומלאכת העצים נבדלים ורחוקים מאד ממעשה הצורפים, וכן בכל מלאכה היה שלם בצלאל ברוח אלקים...".

נשתדל להרשים את הילדים בכישרונותיו הגדולים של בצלאל, ובכך נחזק את היחס הראוי למשכן, וכפי שכתב הנצי"ב: "ומזה ראוי להתבונן גדולת וקדושת הבנין".

נאמר בפסוק ו: "וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי אֶתְכֶם בְּיַד אֶהְלִיאֵב בֶּן אַחִיסָמֶד לְמִטָּה דָן..."
 נביא את דברי רש"י (שמות לה, לד) בשם חכמינו ז"ל, שכתב: "משבת
 דן, מן הירודין שבשבתים, מבני השפחות, והשווהו המקום לבצלאל למלאכת
 המשכן, והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר: 'ולא ניכר שוע לפני דל'".
 ובמדרש שמות רבה (מ, ד) הוסיפו:

"...אמר הקדוש ברוך הוא: יבא [שבט דן] ויזדווג [יתחבר] לו
 [לשבט יהודה] שלא יהו מבזין אותו [את שבט דן], ושלא יהא
 אדם רוחו נסה עליו, לפי שהגדול והקפץ שוין לפני המקום..."

במדרש זה אנו מוצאים שני טעמים לכך שה' חיבר את שבט דן עם
 שבט יהודה:

- א. כדי שלא יבזו ישראל את שבט דן, שהיה מבני השפחות.
- ב. כדי שאנשים חשובים כמו בני שבט יהודה, לא יתגאו בגדולתם.

לאור דברי חז"ל אלו נדבר עם הילדים על חביבות כל שבט
 משבטי ישראל בעיני ה', ונדבר על הזהירות הנדרשת
 בשמירת כבודו של כל אחד מישראל. זהירות יתרה צריכה
 להיות כשעוסקים בבניית המשכן בו נוטלים חלק כל שבטי
 ישראל.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וּבְלֵב כָּל חָכֵם לֵב נֹתְתִי חֲכָמָה..."
 מפסוק זה אנו רואים שחכמי הלב היו אנשים חכמים שעמלו כדי
 להחכים עוד, כמובא במדרש תנחומא (ויקהל ב):

"שאיין הקדוש ברוך הוא ממלא חכמה אלא למי שיש בו כבר.
 ממרונא [גויה חשובה] אחת שאלה את רבי יוסי בן חלפתא: מהו
 שכתב: 'הב חכמתא לחכימין' [נתן ה' חכמה לחכמים]. לטפשים
 היה צריך לומר? ...אם היה הקדוש ברוך הוא נותן חכמה לטפשים
 היו יושבים בבתי כסאות... ואין מתעסקין בה, אלא נתנה הקדוש

ברוך הוא לחכמים שיהו יושבין בישיבת זקנים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ועוסקין בה..."

בפסוקים ו'-י"א מפרטת התורה מהם הדברים שמוטל על חכמי הלב לבנות, ואלו הם:

א. מבנה המשכן. ב. הארון. ג. הכלים בקודש. ד. הכלים בחצר. ה. החצר עצמה. ו. בגדי אהרן ובניו. ז. שמן המשחה. ח. הקטורת. נעלה את השאלה: מדוע פירטה התורה ולא אמרה באופן כללי שעל חכמי הלב מוטלת עשיית המשכן וכל כליו? נענה שתי תשובות:

ראשית, התורה רוצה ללמדנו שלא רק בדברים המסובכים, כמו עשיית המנורה כולה מקשה אחת, נדרשה חכמה מאת ה', אלא אף בעשיית הכלים הקטנים.

ועוד: בעשיית כל כלי נדרשה כוונה מיוחדת, שעשייתו תהיה לשם התפקיד המיוחד לו, וכמו שכתב **המלבי"ם** (הובא בפרשת תצוה) ביחס לבגדי אהרן ובניו: "...כי הם יבינו על מה ירמוז הבגדים האלה ויעשו בכוונה שתחול עליהם הקדושה המיוחדת אליהם" (על כוונה מיוחדת זו שנדרשת בשעת עשיית הכלים שתחול עליהם הקדושה לא נדבר עם הילדים, כיוון שזה דבר מופשט, מכל מקום נציין שחכמי הלב נדרשו לעשות את הכלים לשמם).

הציווי על שמירת השבת (פסוקים יב-יז)

נאמר בפסוק יב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר"

נסב את תשומת ליבם של הילדים לכך שבלימוד הציווי על השבת חותם ה' את כל הלימוד עם משה על המשכן, לימוד שנמשך ארבעים יום בהר. בכך נראה את חשיבותה של השבת.

נאמר בפסוק יג: "וְאַתָּה דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר..."

כתב רש"י: "ואתה, אף על פי שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה".

מצוות השבת נפתחת בוי"ו-המוסיף - 'ואתה', להורות שפרשיה זו מחוברת לשלפניה לאמור: אף על פי שנצטוו בני ישראל על מלאכת המשכן, אל תחשוב שהשבת קלה מהמשכן ותידחה מפניה.

נאמר בהמשך הפסוק: "...אֲךָ אֵת שַׁבַּתִּי תִשְׁמְרוּ..."

כתב רש"י: "אף על פי שתהיו רדופין [נלהבים] וזריון בוריון המלאכה, שבת אל תדחה מפניה".

לאור דברים אלו נראה לילדים שבני ישראל היו נלהבים ושמחים מאוד לעשות את המשכן, עד שה' היה צריך להזהירם שלא לעשות את המלאכה בשבת.

פסוקים אלו הם הזדמנות להרשים את הילדים באשר לגדולת השבת. לאחר שלמדו בהרחבה על מבנה המשכן וכליו, והתרוממו בשמעם על קדושת המשכן ועל גילוי אהבת ה' לבניו דרך השראת השכינה שבו, נאמר להם, שלמרות הכל מצוות השבת דוחה את מצוות בניית המשכן.

נאמר בהמשך הפסוק: "...כִּי אֵת הַיּוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַעַת כִּי

אֲנִי ה' מְקַדְּשֶׁם"

כתב רש"י: "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה".

נציון, שכאן לראשונה בתורה מופיעה המילה "אות" ביחס לשבת ושלוש פעמים לפני כן נזכרה השבת: בפרשת המן שבפרשת בשלח, במעמד הר סיני שבפרשת יתרו ובסוף פרשת משפטים, ובשלושתן לא נזכרה המילה 'אות'.

נזכיר לילדים, שגם בברית המילה נאמרה המילה 'אות', ושתי המצוות הללו - שבת ומילה - הן אות וסימן לכך שה' בחר בישראל להיות לו לעם. בברית המילה ה' שם אות בבשרנו, להראות שאנו עמו, ואת מצוות השבת נתן רק לעמו ישראל, להראות שבחר בנו מכל העמים.

נאמר בפסוק יד: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחֻלְלֵיהָ מוֹת יוֹמָת... וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ..."

כתב רש"י: "מות יומת - אם יש עדים והתראה, ונכרתה - בלא התראה". לפי דברי רש"י נסביר לילדים את שלושת סוגי העונשים על חילול שבת. אם יש עדים והתראה - מיתה, ללא עדים והתראה - כרת, חילול שבת בשוגג - קרבן חטאת. נאמר לילדים שהעונש החמור על חילול שבת מלמד אותנו על קדושתה הגדולה.

נאמר בפסוק טו: "שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת שַׁבְּתוֹן..."

נציין שהביטוי המיוחד, "שַׁבָּת שַׁבְּתוֹן", מורה על גדולתה של השבת, שהיא מנוחה גמורה. ביטוי זה לא נאמר על שום חג ומועד, מלבד יום הכיפורים.

נביא את דברי רש"י: "שבת שבתון - לכך כפלו הכתוב, לומר שאסור ככל מלאכה אפילו אוכל נפש..."

כלומר פסוק זה בא ללמד מהי המנוחה של השבת, שלא נעשית בה שום מלאכה, גם לא מלאכה לצרכי אכילה - כמו בישול - המותרת ביום טוב.

נאמר בהמשך הפסוק: "...קֹדֶשׁ לַה'..."

כתב רש"י: "שמירת קדושתה לשמי ובמצוותי".

כלומר המנוחה בשבת לא נועדה רק לתת מנוחה לגוף, אלא גם כדי לקיים את מצוות ה'.

ובעל הליקוטים (בחומש "רב פנינים") כתב: "שבת לה' - שהוא ניתן לישראל להודות בו לה', כאומרו: 'ויום השביעי משבת ואומר: 'זמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'..."

נזכיר לילדים את דברי חכמינו ז"ל והראשונים שהבאנו בפרשת תרו, שעשיית השבת לה' היא על ידי תפילה ולימוד תורה.

נאמר **בפסוקים טז-יז**: "וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת... בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתָהּ הוּא לְעֵלְמָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ"

על ידי מנוחת ישראל ביום השבת, הרי הם מעידים על כך שה' ברא שמים וארץ ונח ביום השביעי.

על המילה "וַיִּנְפֹּשׁ" כתב רש"י: "כתרגומו 'ונח'... ומי שכתוב בו: 'לא ייעף ולא ייגע' וכל פעלו במאמר, הכתיב מנוחה לעצמו, לשבר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע".

לא נעלה בכיתה את השאלה כיצד נאמר שה' 'נפש' (נח), מפני שילדים צעירים מקבלים בתמימות את דברי הפסוק "וַיִּנְפֹּשׁ" במובן של מנוחה מבריאת שמים וארץ, ואינם מתקשים בשאלה זו.

נתינת לוחות העדות למשה (פסוק יח)

נאמר **בפסוק יח**: "וַיִּתֵּן אֵל מֹשֶׁה כְּכַלְתּוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהַר סִינַי..."

נתאר כאן את רגעי השיא של משה רבנו, שאחרי שישב בהר ולמד מפי ה' את כל פרשיות המשכן, לא אכל ולא שתה ארבעים יום וארבעים לילה, כמלאך ה', הנה הוא מקבל מתנה יקרה ביותר - לוחות הברית, וכדברי האלשיך:

"...עדיין לא היה כדאי לקבל תורה מיד ליד... עד יזדכך [משה]

שיעור מופלג וימרק חומרו, עד שכמעט יתקרב חומרו ממש אל

הרוחניות. ולזה יצטרך יהיה שם עם ה' ארבעים יום... ואז זכה גם
בן לקבל לוחות מיד ליד...".

כלומר בארבעים הימים שבהם שמע משה את דברי ה' בהר, התעלה
מיום ליום, עד שהגיע לשיא בסוף ארבעים הימים, אז היה ראוי לקבל
את הלוחות.

על המילה "בְּבִלְתֹּ" כתב רש"י: "כתיב חסר. שנמסרה לו תורה במתנה,
כבלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה".

נשמיע לילדים את הרעיון שבדברי רש"י, שהתורה היא מתנה יקרה
ושמשה שמח מאד בקבלתה, כמו חתן השמח בזמן שמוסרים לו את
כלתו. לא נשמיע לילדים את הדרשה מהמילה "בְּבִלְתֹּ" מלשון 'כלה',
מפני שזה אינו פשוטו של מקרא.

נאמר בהמשך הפסוק: "...שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת..."

נביא את דברי רבנו בחיי שכתב: "עדות היו לישראל שהשכינה שורה
בתוכם".

נאמר בהמשך הפסוק: "...לַחַת אֶבֶן..."

כתב האברבנאל: "...שרצה השם לכתוב עיקרי התורה באבנים ההם, כדי
שיתקיימו תמיד מבלי הפסד...".

נסביר שהאבן חזקה ואינה מתפוררת, לכן כתב ה' את הדיברות על
אבנים כדי שהדברים יהיו קיימים לעולם.

נאמר בהמשך הפסוק: "...כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹקִים"

נציין לילדים את מעלתם הגדולה של הלוחות, שה' עשאם בעצמו
וכתבם באצבעו, ושאינ שום כתב אחר שכתב ה', שהרי את התורה כולה
כתב משה רבנו על הקלף מפי ה'.

נרחיב בלימוד פסוק זה עם הילדים ובכך נעורר אצלם את
הכבוד ללוחות העדות שהיו לב המשכן כולו.

המסרים העולים מפרק לא

ההודעה על בחירת בצלאל ואהליאב

1. הבחירה בבצלאל בגלל גדולתו בחכמה, בתורה, ביראת ה' ובעשיית מצוות.
2. מסירות נפש על קידוש השם - בזכות מסירות נפשו של חור זכה בנכד כבצלאל.
3. חכמת בצלאל שהיה מוכשר בכל סוגי המלאכות.
4. השבטים חביבים לפני ה' כאחד - השוואת אהליאב לבצלאל.
5. זהירות שלא לבזות שבטים ובני אדם שהם פחות מיוחסים.
6. זהירות מגאווה של אנשים חשובים - שלא יתגאה שבט יהודה על שבט דן.
7. המשכן נבנה על ידי כל שבטי ישראל.
8. נדרשה חכמה בעשיית כל פרט במשכן.

הציווי על שמירת השבת

1. חשיבות השבת - נאמרה למשה בהר בסוף ארבעים הימים.
2. גדולת השבת - אפילו מלאכת המשכן לא דוחה אותה.
3. שבח ישראל - שהיו נלהבים לעשות את המשכן.
4. השבת היא אות שה' בחר בישראל.
5. קדושת השבת - נלמדת מהעונש החמור למחלליה, מקריאתה "שבת שבתון" ומהאיסור לעשות בה מלאכה, אפילו מלאכת אוכל נפש.
6. ביום השבת אנו מודים לה' על בריאת העולם.

נתינת לוחות העדות למשה

1. התורה היא מתנה יקרה.
2. שמחת משה בקבלת הלוחות.
3. נצחיות התורה - לכן כתבה ה' דווקא על אבנים.
4. מעלת הלוחות - ה' עשאם וכתב עליהם בעצמו.

פרק לב

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. חטא העגל
2. תפילת משה על ישראל בעודו בהר
3. ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים
4. עליית משה אל ה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו

חטא העגל (פסוקים א-יא)

בבואנו לעסוק במעשה העגל, נעיין תחילה בדברי בעל הליקוטים (בחומש "רב פנינים") בשם האברבנאל:

"ומחמת שכל אדם צריך לדון את חברו לכף זכות, וכל שכן אומה שלימה קדושה, עם בני ישראל, ומי יוכל לדון אותם, הם וחלילה שרצו לעבור על... לא יהיה לך אלהים אחרים".

כלומר האברבנאל מעורר אותנו להתבונן היטב בפסוקי מעשה העגל, מתוך הכרה בגדולתם של ישראל, אשר ודאי לא יתכן שרצו לעבור על ציווי ה' שקיבלו זה עתה בעשרת הדיברות.

ואכן חכמינו ז"ל ומפרשי התורה מצאו נקודות זכות שונות בתוך הפרשה. אף אנו נלך בעקבותיהם בפירוש הפרשה, ולאור דבריהם נתבונן במקראות.

נאמר בפסוק א': "וַיֵּרָא הָעָם כִּי בָשָׁשׁ מֹשֶׁה לְרַדֵּת מִן הָהָר..."

כתב רש"י:

"בתרגומו, לשון איחור... כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף

ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות, כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המניין הוא, והוא אמר להם שלמים - ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בז' בסיון עלה... בא השמן וערבב את העולם והראה דמות חושך ואפילה וערבוביא לומר ודאי מת משה...".

מתוך דברי רש"י נדגיש לילדים שני דברים חשובים:
א. טעות העם היתה שספרו את יום עלייתו של משה בתוך ארבעים הימים.

ב. טעות זו גרמה למבוכה רבה - "דמות חושך ואפילה" ו"ערבוביא בעולם". העם חשב שמשה רבנו מת.

לא נעסוק בדמותו של השטן משום שאינו מוזכר בפסוק ומשום שאיננו רוצים להזכיר את דמותו השלילית כשאינ הכרח בזה. ובנוסף, הרעיון שהשטן מנסה להחטיא את ישראל בשקרים מסובך לילדים והם אינם בשלים להבנתו.

מדבריו של רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (מאמר א, צז) אנו יכולים ללמוד על גודל הקושי של העם בראותו שמשה לא מגיע, וכך כתב:

"והנה בני ישראל אף הם הוכמח להם כי יורד אליהם מעם האלקים דבר מה אשר יראוהו ויכווננו אליו... ומשה עלה אל ההר מתוך צפיה ללוחות הכתובים אשר יוריד אל העם... נשארו עומדים ומצפים לרדת משה... ונשארו עומדים כמצבם זה ממתינים לבוא משה מרגע לרגע, אז גברה האכזבה אצל אחדים מבני החמון הרב ההוא".

כלומר דווקא גודל הציפיה לבואו של משה עם לוחות העדות, מעשה ידי ה', גרמה לעם אכזבה גדולה (את עצם הסבר חטא העגל על פי הכוזרי, שישראל בקשו אמצעי מוחש דרכו ישתחוו ויפנו אל ה', לא נביא לילדים מפני שהוא מופשט מדי עבורם).

נסביר לילדים כי היו דברים נוספים שגרמו למבוכה בהעדרו של

משה: העדר הנהגתו של משה, לימוד התורה שלימדום, חסרון המשפט ששפטם, ועל הכל - אישיותו הקורנת.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ"

הסברים רבים נאמרו בדברי הראשונים על השאלה הגדולה, כיצד ביקש עם ישראל מאהרון לעשות אלהים אחרים. לעיל הזכרנו את פירושו של רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (שהביאו האבן עזרא בפירושו והביאוהו מפרשים נוספים), אך גם פירושו ביחס לשאלה זו עמוק ומופשט עבור הילדים.

פירושים נוספים שנאמרו בראשונים, כמו הרשב"ם, הרמב"ן והאברבנאל יהיו קשים עבור הילדים, לכן נלך בדרכם של חכמינו ז"ל (כפי שמובאים ברש"י ובמפרשים נוספים), שאותם אנשים שנקהלו על אהרון וביקשו אלהים שילכו לפניהם היו הערב רב, כלומר מצרים שעלו ממצרים יחד עם בני ישראל, וכך אמרו **במדרש שמות רבה** (מב, ו):

"...והם הם [הערב רב] שעשו את העגל, שהיו עובדים עבודת כוכבים, והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטוא, ראה מה כתיב 'אלה אלהינו' אין כתיב, אלא 'אלה אלהיך', שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל 'אלה אלהיך'..."

בעקבות דברי חכמינו ז"ל אלו כתב רש"י: "אלה אלהיך - ולא נאמר: 'אלה אלהינו', מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרון והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו".

הסבר זה, שהערב רב הם שיזמו את כל מעשה העגל הוא הסבר מובן לילדים ומסיר מליבם את הקושיה הגדולה, בהפילו את המעשה הנורא של עשיית העגל על הגרים המצריים. יחד עם זאת לא סרה האחריות מבני ישראל שנמשכו אחריהם.

חכמינו ז"ל אמרו, שְׁחֹר - בנה של מרים (ואותו השאיר משה יחד עם אהרון לשפוט את העם בזמן שהותו בהר), קם והוכיח את אנשי הערב

רב, וכך אמרו **במדרש שמות רבה** (מא, ז): "אותה שעה עמד עליהם חור ואמר להם: '...אין אתם נזכרים מה נסים עשה לכם הקדוש ברוך הוא?' מיד עמדו עליו והרגוהו".

נביא את דברי חכמינו ז"ל אלו לילדים כדי להפגישם עם אומץ הלב ויראת השמים שהיו בחור. דברים אלו גם יעזרו לנו בהבנת התנהגותו של אהרן בהמשך.

נאמר בפסוק ב: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶהְרֹן פִּרְקוּ נַזְמֵי הַזֹּהֵב..."

מפרשי התורה שואלים כיצד הסכים אהרן לעשות את העגל, ובלשונו של **האבן עזרא**:

"...אם מעשה העגל עבודה זרה, למה פחד אהרן שיהרג, והלא מתו אחריו כמה חסידים מישראל, שלא הניעה מעלתם למעלת אהרן בחסידות לפרסת כף רגל אהרן, על יחוד השם! ...ואיך יעשה אהרן פסל? ... והלא אהרן קדוש ה' היה ונביא על ישראל ומצוות רבות נתנו על ידו עם משה אחיו!"

נעלה שאלה זו בכיתה, ולאחר מכן נאמר לילדים שכל מעשי אהרן בעשיית העגל היו מתוך כוונה טובה ומתוך רצון להציל את ישראל מעבודה זרה ולהרחיקם מחטא נורא זה, וכך אמרו **חכמינו ז"ל** (ויקרא רבה י, ג) ביחס לחטא העגל: "אמר לו הקדוש ברוך הוא לאהרן: 'אהבת צדק' - אהבת לצדק את בני ושנאת מלחייבן...". **ובדעת זקנים מבעלי התוספות** כתוב: "...כי שפתי כהן ישמרו דעת... ורבים השיב מעון' - זה עוון העגל", שכן אהרן עשה מעשה זה כדי להציל את ישראל מן החטא. ומדוע לא מסר אהרן את נפשו וסירב לבקשת הערב רב לסייע בידם לעשות את העגל, כפי שעשה אחיינו חור?

נאמר לילדים, שאהרן היה מוכן למסור את נפשו - למות על קידוש השם ולא לסייע לעבודה זרה (וכדברי האבן עזרא שהזכרנו), אלא שפחד שאם הוא ימות ישתלטו הערב רב על הקהל וימשכו את כולם לעבודה זרה, וכך אמרו **חכמים במדרש שמות רבה** (מא, ז): "נבנסו על אהרן... ואמרו לו: 'כשם שעשינו לזה [לחור שהרגנו] כך אנו עושים לך".

משום כך החליט אהרן למסור את נפשו למען ישראל ולא להפילם לעבודה זרה, וכפי שכתב הנצי"ב (בפסוק ה):

"...וירא להלוך נגד דעתם שמא יהרגוהו ויהיו נשחתיים כולם בעבודת זרה, שעבירה גוררת עבירה... מכל מקום מסר אותו צדיק נפשו ונשמתו בשביל אהבת ישראל... ולהיפך היה אהרן כמעשה העגל מזכה רבים, במה שנשמרו רוב ישראל מעבודה זרה, ובוה קיבל שכר הרבה..."

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...פָּרְקוּ נְזָמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵי נְשִׁיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלַי"

אהרן דרש מהאנשים שיפרקו את הנזמים מאזני הנשים והבנים שלהם, זאת על מנת לעכב את עשיית העגל, וכמו שכתב רש"י: "אמר אהרן בלבנו: הנשים והילדים חסים בתכשימיהן, שמא יתעכב הדבר וכתוך כך יבוא משה..."

נאמר **בפסוק ג**: "וַיִּתְּפְּרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵיהֶם..."
נאמר **במדרש תנחומא** (כד):

"הלכו [הבעלים] אצל הנשים. עמדו עליהם ואמרו [הנשים]: 'חס ושלום שנכפור בקדוש ברוך הוא, שעשה לנו כל הנסים וגבורות האלו, ונעשה עבודה זרה?! כיוון שלא שמעו להם, מה כתיב שם: 'ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב'. 'אשר באזני נשיהם' לא נאמר, אלא 'אשר באזניהם'..."

כלומר פסוק זה מלמד על שבחן של הנשים שלא הסכימו לתת את נזמיהן לעגל בידי בעליהן, ועל כן הוציאו האנשים (המכונים בפסוק העם) את נזמיהם מאזניהם.

נאמר **בפסוק ד**: "וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בְּחַרְט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסֶּכֶה..."
נסביר, לאור דברי חכמינו ז"ל, שאהרן ניסה לעכב את הערב רב בכך שהשתהה בעשיית צורת העגל, וכדברי הרלב"ג: "כאשר ראה שעדיין לא

בא משה, צר אותו בחרט זמן ארוך, באופן שיבוא משה קודם השלמתה".

הרלב"ג מוסיף, שאהרן התעכב בעשיית העגל זמן ממושך כדי לשכנע את העם שאין בו ממש, שהרי אם דבר נעשה בידי אדם במאמצים רבים סימן הוא שאין לו עצמו כוח, וכך כתב:

"...והיותו צר בחרט זמן ארוך, וזה ממה שיסדר [זה כדי ללמד] בלב המבינים מהם שאי אפשר שיהיה לתמונה ההיא כח אלקי כי הוא רחוק שיטעה האדם ויתן אלהות למה שראה שהוא נעשה על ידי אדם...".

נאמר לילדים שאהרן הצליח להשפיע בדבריו אלו על אלפים מבני ישראל שלא להימשך אחרי העגל, כפי שממשיך הרלב"ג: "וסיבת מיעוט הטועים אחריו [רק שלושת אלפים] היתה ראותם כולם העשות העגל על יד אהרן... צר אותו בחרט זמן ארוך...".

זמן עשיית העגל התפלל אהרן לה' שיעזרהו, וכך נאמר **במדרש תנחומא** (שם): "אמר רבי ירמיה: כשהביאו הנזמים תלה אהרן עיניו לשמים ואמר: 'אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים. אתה יודע את כל המחשבות, שבעל כורחי אני עושה'".

נאמר לילדים, שלאחר שיצא העגל הוכיח אותם אהרן על כוונתם להשתחוות לעגל מזהב.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם"

נבקש מהילדים למצוא היכן רמוז בפסוק זה שלא ישראל עשו את העגל, ונגיע עמהם לכך שהמילים "וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ" הן פניה של מישוהו זר שקורא לישראל ומדבר עמו.

נאמר **בפסוק ה'**: "וַיֹּרֵא אֶהְרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אֶהְרֹן וַיֹּאמֶר חַג לַה' מִחֶר"

בפסוק זה אנו רואים שאהרן עשה שני דברים נוספים כדי לעכב את

הערב רב ואת העם הנגרר אחריהם: האחד - שבנה בעצמו את המזבח, והשני - שדחה את העבודה למחר.

על בניית המזבח כתב רש"י: "ראה ואמר: 'אם הם בונים אותו המזבח, זה מביא צרור וזה מביא אבן, ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי - בין כך ובין כך משה בא'".

ועל הדחיה ליום המחר כתב רש"י: "ויאמר חג' לה' מחר - ולא היום, שמא יבוא משה קודם שיעבדהו...".

מדברי רש"י אלו אנו למדים כיצד התאמץ אהרן למנוע את העם מחטא. הוא הודיע להם שיעבדו את ה' מחר כיוון שמחר עתיד משה לבוא.

נביא גם את דברי הרמב"ן (בפסוק כז) שכתב: "...והנה כל בני לוי היו לה', ומתרים בעם שלא ישתחוו לו ולא יזבחו לו, כי אהרן לא ציוה לחוג בלתי לה' לבדו...".

כלומר בני לוי הצטרפו לאהרן שחזק את העם וציווים לעבוד לה', והזהירו את העם שלא לעבוד עבודה זרה.

נאמר בפסוק ו: "וַיִּשְׁפִּימוּ מִמְּחֶרֶת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגְשׂוּ שְׁלָמִים..."

גם בפסוק זה נדגיש שאלו שעבדו לעגל היו בעיקר מהערב רב, והם גררו רבים מבני ישראל אחריהם, וכמו שכתב האברבנאל:

"שהאלקים יתברך יודע כל הנסתרות, ראה שמעשה העגל התחלתו היה מערב רב... והיו מסיתים ומדיחים לבני ישראל לעשות כמעשיהם, ומפני שרבים מישראל נמשכו אחריהם... וגם הכלתי נכשלים בו לא מיחו בידיהם...".

נאמר בפסוק ז: "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ יְרַד בִּי שְׁחַת עַמְּךָ..."

כתב רש"י: "ירד מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה".

כלומר רש"י מלמדנו שמעבר לכך שה' התכוון בדבריו שמשוה ירד מן ההר, הוא גם רמז למשה שירד מגדולתו על אף שלא חטא, משום שכל

גדולתו של משה ניתנה לו בשביל שליחותו להנהיג את בני ישראל, וכאשר ישראל ירדו וחסאו אין ראוי שמשה יהיה במחיצת ה'. מכאן למדו חכמינו ז"ל שבאותה שעה נודה משה בבית דין של מעלה, שלא יהיה במחיצתם.

את המילים "לְךָ רָד", נפרש לילדים כפשוטו של מקרא - לך רד מן ההר! יחד עם זאת נאמר שבציווי למשה לרדת מן ההר גילה ה' שרצונו שמשה לא ישאר במחיצתו בשעה שהעם חוטא. גדולתו של המנהיג היא בזכות ישראל, וכשישראל חוטאים חלילה, גם מנהיגם יורד מגדולתו ואינו ראוי לשהות במחיצתו של ה'.

נאמר בפסוק י: "וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחַר אַפִּי בָהֶם וְאָכַלְם וְאַעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גְדוֹל"

נסביר פסוק זה לאור דברי האברבנאל (שהזכרנו בפסוק ו), שעל אף שהערב רב יזמו את החטא, רצה ה' להעניש את כל ישראל, מפני שרבים מישראל נגררו אחריהם, וגם אלו שלא עבדו בפועל ראו את המעשה ולא מיחו.

ה' לא התכוון לכלות את עמו לגמרי ולהפר בריתו עם האבות, שכן נאמר: "וְאַעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גְדוֹל" (שמות לב, י), וכן "נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַד וְלֹא יִנָּחַם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחַם" (שמואל א' טו, כט), אלא כוונתו היתה שממשה ה'שקול כנגד כל ישראל' (רש"י שמות יח, א) יתפתח עם ישראל.

תפילת משה על ישראל בעודו בהר (פסוקים יא-יד)

נאמר בפסוק יא: "וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פָּנָיו ה' אֱלֹהָיו..."

בפסוקים אלו העוסקים בתפילת משה על ישראל, נדבר על אהבתו הגדולה של משה לישראל. משה חפץ רק בטובתם של ישראל, למרות הכבוד הגדול שהציע לו ה' - שיעשה אותו לגוי גדול.

נאמר לילדים שמשה התפלל על ישראל בכל כוחו, עד שנחלש כל

גופו, כדברי הגמרא **בברכות** (לב ע"א): "תניא רבי אליעזר הגדול אומר: מלמד שעמד משה בתפילה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו. מאי אחילו? אמר רבי אלעזר: אש של עצמות...".

משה התאמץ בתפילה עד שכל עצמותיו קדחו מחוס (לא נפרש לילדים "ויחל" מלשון 'אחילו', שאיננו פשוטו של מקרא, אלא כפי שתרגם אונקלוס ו'צלי' - התפלל).

תפילת משה על ישראל כוללת שלושה דברים: שה' ירחם על עמו (פסוק יא), שלא יגרם חילול השם (פסוק יב) ושה' יזכור את שבועתו לאבות (פסוק יג).

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיֹּאמֶר לְמָה ה' יַחַדָּה אֶפְדָּ בְּעַמּוֹד אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְיַד חֲזָקָה"

רבים מהמפרשים שואלים על דברי משה מדוע אמר בתמיה "למה ה' יַחַדָּה", הרי ודאי שראוי לכעוס על העם שעשה חטא גדול כזה? נסביר לילדים, שמשה טען כלפי ה' שבני ישראל הם עמו, שהרי הוציאם מארץ מצרים ופדאם וקנה אותם לו לעם, והרי הם כמו בניו, וכאשר בניס חוטאים האב לא עוזב אותם לגמרי ואינו מכלם.

נאמר **בפסוק יב**: "לְמָה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לְאֹמֶר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהַרְגֵם אֹתָם בְּהָרִים..."

בפסוק זה מבקש משה מה' ששם שמים לא יתחלל, שלא יאמרו שכוונת ה' ביציאת מצרים היתה לרעה.

נאמר **בפסוק יג**: "זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ..."

נביא את דברי רש"י: "אשר נשבעת להם בך - לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא בארץ, ולא בהרים ולא בגבעות, אלא בך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם...".

כלומר ה' נשבע לאבות שירבה את זרעם ויתקיימו לעולם, וגם אם יחטאו לא יפר את שבועתו.

נאמר בפסוק יד: "וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ"

נפרש את המילה "וַיִּנָּחֵם" כפירוש הרס"ג (לפי התרגום לעברית): "מחל וביטל מלהביא עליהם הרעה". נסביר שה' קיבל את תפילת משה שלא להעניש את ישראל בחומרה רבה כל כך כפי שאמר בתחילה, ואף שמח שמשה התפלל למענם.

ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים

(פסוקים טו-ל)

נאמר בפסוק טו: "וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר וּשְׁנֵי לַחֹת הָעֵדוּת בְּיָדוֹ לַחֹת פְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם פְּתָבִים"

כתב רש"י: "משני עבריהם - היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה". בלוחות היו שני ניסים: הנס הראשון - הכתב נחקק בכל עובי הלוחות מצד לצד, ובדרך נס לא היו האותיות נראות הפוכות בצד האחורי, וניתן היה לקרוא את הכתב כראוי. הנס השני - האותיות היו חקוקות מצד לצד, וחלקן הפנימי של האותיות מ' סופית ו-ס' עמד באוויר ולא נפל.

נאמר בפסוק טז: "וַהֲלַחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הִמָּה וְהַמְּכָתֵב מְכָתֵב אֱלֹקִים הוּא חָרוּת עַל הַלַּחַת"

נסביר פסוק זה על פי רש"י, ש"הוא... הוא [ה'] בכבודו עשאו", ולא נתן לבני אדם לפוסלם.

בלימוד שני פסוקים אלו נגדיל את כבודם של לוחות העדות בעיני הילדים.

נאמר בפסוק יז: "וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעַם בְּרָעָה..."

יהושע חיכה למשה בתחתית ההר במשך ארבעים יום ופגש את משה מיד בירידתו מן ההר. מפסוקנו עולה שמשה לא סיפר ליהושע על החטא, ויהושע חשב שהעם מריע (צועק) בגלל מלחמה. נשאל את הילדים: מדוע משה לא סיפר ליהושע על העגל?

נביא את דברי הרמב"ן שכתב: "והנה משה בענותנותו הגדולה לא הגיד הענין ליהושע, כי לא רצה לספר בגנותן של ישראל..."

והאברבנאל כתב: "ונכתב כל זה הסיפור להודיע שמשה היה יודע אמתת הדבר, ולא גילה אותו ליהושע מפני כבודם של ישראל, וגם זה לפי שבעצבון לבו לא יכול לדבר דבר".

אם כן שתי סיבות לדבר: האחת - שלא רצה לדבר בגנותם של ישראל מפני כבודם, והשניה - שהיה שרוי בצער גדול ולא היה מסוגל לספר ליהושע על מעשה העם הנורא.

נאמר בפסוק יט: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אַף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַח מַיְדוֹ אֶת הַלַּחַת וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר"

נציין שמשה שבר את הלוחות בי"ז בתמוז, ונעשה עם הילדים את החשבון: בז' בסיון עלה משה להר ושהה שם ארבעים יום עד י"ז בתמוז. משה ידע שבני ישראל לא ראויים לקבל את הלוחות אחרי החטא הגדול של עשיית העגל, ולכן שברם. מכל מקום לא שבר את הלוחות מיד כששמע על החטא אלא רק לאחר שירד, וזאת כדי לעורר את בני ישראל להבנת חומרת החטא כדי שיעשו תשובה, כפי שכתב האברבנאל:

"והנה לא שבר אותם בהר כשידע [כששמע לראשונה] עון העגל, והביאם ושברם במחנה, לפי שישראל אם לא היו רואים את הלוחות ומעשה ה'... לא היה להם יגון ואנחה על שבירתם, כי יותר תתפעל הנפש ממה שיראה האדם בעיניו ממה שישמע מפי המגידים".

בפסוק זה אנו פוגשים לראשונה בביטוי "וַיַּחַד אֶף מִשָּׁה". משה רבנו שמע כבר מה' על המעשה הנורא, ועמד והתחנן בתפילה למען ישראל, ואף ראה שה' סלח ולא יכלה את ישראל, ואף על פי כן כשראה בעיניו את העגל התמלא בצער גדול ובכעס רב על המעשה הנורא שעשו ישראל.

נאמר בפסוק כ: "וַיַּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ..."

נדבר על אומץ ליבו של משה, ששרף את העגל לעיני הערב רב ולעיני כל הרשעים בישראל, ולא פחד מהם, על אף שחשבו את העגל לאליל והשקיעו בו זהב רב.

מעשה זה של משה מלמד על מעמדו הרם בקרב העם - אף אחד לא העז למנוע ממנו את שריפת העגל ואיבודו.

משה שרף, טחן ופיזר את אפר העגל כדי לאבד עבודה זרה מן העולם, וגם כדי להראות לבני ישראל שאין בעגל ממש, וכדי שיצטערו על שעשוהו והשתחוו לו, וכפי שעולה מדברי הרמב"ן שכתב: "והנה רצה [משה] לבזות מעשיהם..."

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיִּשְׂק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

כתב רש"י בשם חכמינו ז"ל:

"נתכוין לבדקם בסופות. שלוש מיתות נדונו שם: אם יש עדים והתראה - בסייף [על ידי בני לוי]... עדים בלא התראה - במגפה, שנאמר: 'וַיִּנָּף ה' אֶת הָעָם'. לא עדים ולא התראה - בהדרוקן [סוג מחלה], שבדקום המים וצבו במניהם".

משה השקה את ישראל ממי שריפת העגל, כדי שגם אלו שעבדו את העגל בלי עדים שראו זאת, יקבלו את עונשם. נציין את שלושת סוגי המיתה, כדי ליישב את הסתירה העולה מהפסוקים בעניין העונש.

נאמר בפסוק כא: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֱהָרֹן מַה עָשָׂה לְךָ הָעַם הַזֶּה כִּי הִבַּאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה"

כתב הרמב"ן: "ומפני שהיה אהרן להם [כל השנים] לאיש מוכיח ולמכפר, וראוי [לפי טבעו המצוי] שיחום וירחם עליהם, אמר לו [משה] כן". כלומר פליאתו של משה על אהרן נובעת מהכרת גדלותו וצדקתו. אהרן היה ידוע כאוהב ישראל הדואג תמיד ליישר את העם בדרך ה', ומדוע כעת הכשילם?

נאמר בפסוק כב: "וַיֹּאמֶר אֱהָרֹן אֶל יְחִיר אֶף אֲדַנִּי..."

אהרן ציין לפני משה את הקשיים הגדולים שעמדו בפניו ואת כוונתו לעכב את החטא:

1. היוזמה לחטא זה היתה של הערב רב: "...אִתָּה יִדְעָתָ אֶת הָעַם כִּי בָרַע הוּא". במילה "הָעַם" התכוון אהרן לערב רב.
2. המבוכה הגדולה של העם בהיעלמו של משה: "וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים... כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ... לֹא יִדְעֵנוּ מַה הָיָה לוֹ".
3. האיום על חייו: מובא בנצי"ב (בפסוק כד): "לא יכולתי לעמוד נגדם, ואך אמרתי דבר [ואמר להם למי זהב]" להשקיט רוחם...".
4. ניסיונו לעכב את העבודה הזרה, כדברי האברבנאל: "ואני עשיתי כל מה שיכולתי לעכב הדבר ולאחרו כדי שתבוא ולא ישלם הדבר, ולכן אמרתי אליהם: 'למי זהב התפרקו'..."

נאמר בפסוק כו: "וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמִּתְּנָה וַיֹּאמֶר מִי לָהּ אֵלֵי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי"

כתב הנצי"ב: "אין הבוונה מי הוא שלא עבד עבודה זרה, שהרי רוב ישראל לא עבדו עבודה זרה, אלא מי יודע בעצמו שהוא אך לה' למסור נפשו, וכל אשר לו לאהבת ה' וכבודו...".

כלומר רוב בני ישראל לא עבדו עבודה זרה, וכוונת משה בדבריו "מי לה' אֵלֵי" היתה, שרק מי שיודע בעצמו שהוא מלא בדבקות בה' ומוכן למסור את נפשו בשביל אהבת ה' - מוזמן להצטרף אליו.

נזכיר כאן גם את דברי הרמב"ן שהבאנו לעיל, שבני לוי לא רק שלא עבדו לעגל, אלא אף הוכיחו והזהירו את החוטאים שלא לעבדו.

נאמר בפסוק כח: "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לְוִי כַדְבַר מֹשֶׁה..."

נדבר בשבחם של בני לוי, שקיימו את דברי משה, על אף הסכנה שבדבר.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיַּפֵּל מִן הָעַם בַּיּוֹם הַהוּא כְּשִׁלְשַׁת אֲלָפֵי אִישׁ"

מפסוק זה ניתן להוכיח שרק מיעוט מהעם עבדו ממש לעגל, שהרי נפלו מהעם "רק" כשלושת אלפים איש, ורק אותם הרגו בני לוי.

נאמר בפסוק כט: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מְלֵאוּ יַדְכֶם הַיּוֹם לַה'... וְלָתֵת עֲלֵיכֶם

הַיּוֹם בְּרָכָה"

כתב האבן עזרא: "...והשכר [של בני לוי] הוא שיתן עליכם ברכה, וזהו:

'בעת ההיא הברידל ה' את שבט הלוי'... כאשר לקח ה' הלויים תחת

הנבחרים..."

כלומר ה' נתן ללויים שכר על שלא חטאו בעגל ועל אשר מילאו את

דבר ה' והרגו את החוטאים. שכרם הוא שיעבדו במשכן במקום

הבכורות.

עליית משה לה', בקשתו למען העם ותשובת ה' אליו

(פסוקים ל-לה)

נאמר בפסוק ל: "וַיְהִי מִמְּחֻרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעַם אַתֶּם חָטֵאתֶם חֲטָאָה

גְּדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה' אֹלֵי אֲכַפְּרָה בְּעַד חֲטֵאתְכֶם"

משה מדבר עם העם על גודל חטאם כדי שיצטערו ויעמיקו את

תשובתם, וכדברי הספורנו: "דעו גודל חטאתכם, כי אומנם בידיעתו [של

החטא] תהיה תשובה בלי ספק..."

משה רבנו רצה שהעם ידע שחטא העגל לא התכפר במיתתם של שלושת אלפים איש מישראל (כפי שכתב האברבנאל), ועדיין הם נדרשים לתשובה ותפילה, ולכן משה ממשיך להתפלל בעדם.

נאמר בפסוק לב: **וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מִחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ**"

משה אומר לה' שאם יסלח לישראל על חטאתם הוא לא יאמר דבר, אולם אם ה' לא יסלח לישראל, משה מבקש מה' שימחק את זכויותיו ויזקפם לחשבון ישראל, וכדברי הספורנו: "מחה את הזכויות שלי מספרך ושים לחשבונם, כדי שיזכו לסליחה".

בפסוק זה אנו רואים את גדולתו של משה רבנו, שאהב את בני ישראל בכל נפשו ומאודו והיה מוכן לוותר על כל זכויותיו לטובת בני ישראל, העיקר שה' יסלח להם ולא יענישם. וכך אמר הרב צבי יהודה קוק בשיחותיו (שיחות הרצי"ה לספר שמות עמ' 349):

"...אנו נפגשים עם מסירות הנפש של משה רבנו... נפגשים עם דיבורים מרעישים ומזעזעים מצד משה רבנו... זאת מסירות נפש והפקרה עצמית יותר גדולה מזו של אברהם אבינו. כאן מתגלה עומק האהבה של כלל ישראל עד כדי מסירת עולם הבא שלו".

נאמר בפסוק לג: **וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסְפָּרָי**.
כתב האברבנאל: "...איני רוצה למחות את ישראל, ולא את אהרן, וכל שכן שלא אמחה אותך...". **וּרְבֵנוּ בַחַיִּי כְתַב: "אִמַר לְמֹשֶׁה: אַתָּה אֵינְךָ רֹאֵי לְעֹנֶשׂ זֶה, שֶׁאַתָּה לֹא חֲטֵאתָ בֹזֵה כֹלל"**.
לאור הנאמר בפסוק ולאור דברי המפרשים נדבר על אהבת ה' למשה. ה' איננו מוכן לשמוע על פגיעה כלשהי במשה.

נאמר בפסוק לד: **וְעַתָּה לֵךְ נַחֵה אֶת הָעָם... וּבִיּוֹם פְּקֻדֵי וּפְקֻדָתַי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם**"

נביא את פירושו של רש"י: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם - עתה

שמעתי אליך מכלותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עוונותיהם
ופקדתי עליהם מעט מן העוון הזה עם שאר העוונות...".
כלומר ה' קיבל את תפילת משה ולא יכלה את בני ישראל, אולם בכל
פעם שבני ישראל יחטאו, ה' יענישם מעט גם על חטא העגל.

המסרים העולים מפרק לב

חטא העגל

1. מצוה לדון כל אדם לכף זכות וקל וחומר את כל ישראל.
2. מניעת העיסוק בדברים שאינם מוזכרים בפסוק.
3. צימצום העיסוק בצדדים שליליים כשאין הכרח.
4. מניעת העיסוק בדברים מופשטים.
5. הקשר העמוק בין ישראל למשה רבנו, ומתוך כך ציפייתו של העם לבואו.
6. התדרדרות העם לחטא העגל נבעה מתוך מבוכה גדולה - המבוכה נבעה מהקשר העמוק שבין משה לישראל.
7. יוזמת העגל היתה של הערב רב.
8. האומץ של חור בתוכחתו, ויראתו את ה'.
9. אהבת אהרן לבני ישראל - כוונתו הטובה להציל את ישראל מן החטא.
10. חכמת אהרן ויראתו את ה' - במאמציו לעכב את החטא.
11. צדקת בני לוי שהתרו בעובדי העגל.
12. מעלת ישראל - גדולתו של משה בגלל העם.
13. העדפת לימוד פסוק כפשוטו - "לך רד" - מן ההר.
14. החובה למחות בעוברי עברה - גם אלו שלא חטאו יענשו, בגלל שלא הוכיחו את החוטאים.

תפילת משה על ישראל בעודו בהר

1. אהבת משה לישראל - ויתורו על הכבוד לעשותו גוי גדול, ותפילתו על ישראל בכל כוחו.

2. אהבת משה לה' - משה מבקש שלא יהיה חילול שם ה' בגויים.
3. מידת טובו של ה' - ה' סולח לישראל על אף החטא הגדול.

ירידת משה, שבירתו את הלוחות ומעשיו הנוספים

1. ערכם וחשיבותם של לוחות הברית - נעשו בהם מעשי ניסים.
2. זהירות בכבודם של ישראל - משה לא סיפר ליהושע על החטא.
3. צערו הגדול של משה בחטא ישראל - בגלל צערו לא סיפר ליהושע על החטא.
4. אומץ ליבו של משה - שרף את העגל לעיני החוטאים.
5. הערצת העם למשה - אף אחד לא התנגד לשרפת העגל.
6. שבחם של בני לוי - אף אחד מהם לא השתתף בחטא העגל.
7. מסירות נפשם של בני לוי לקיים את מצוות ה' - שמעו בקול משה להרוג את החוטאים.
8. לימוד זכות על ישראל - רק שלושת אלפים איש השתתפו בחטא ונהרגו בידי בני לוי.
9. השכר הגדול שה' נותן לעושי רצונו - בני לוי זכו בעבודת המשכן.
10. החוטאים נענשים לפי מעשיהם - מיתה על ידי בני לוי לאלה שחטאו בעדים והתראה, מיתה על ידי מגיפה לאלה שחטאו בעדים בלא התראה, ומיתה על ידי המים שהשקה משה לאלה שחטאו בלא עדים והתראה.
11. אהבת משה לישראל - משה מוכן לוותר על כל זכויותיו כדי שה' ימחל להם.

פרק לג

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האוהל מחוץ למחנה
2. בקשת משה מה' שילך עם ישראל
3. בקשת משה לראות את כבוד ה' ותשובת ה'

דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האוהל מחוץ למחנה (פסוקים א-יא)

נאמר בפסוקים א-ג: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ עֲלֵה מִזֶּה אֶתָּה וְהָעָם... וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ... אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עִם קִשָּׁה עָרַף אֶתָּה פֶּן אֶכְלָךְ בְּדֶרֶךְ" (פסוקים א-ג)

ה' לא רצה ללכת עם העם מפני שחטאו בעגל ולא שמעו בקול ה'. וכך פירש רש"י (שמות לב, ט) את הביטוי "עם קשה ערף": "מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע".

נוסיף ונאמר שעונש זה נובע מאהבת ה' אלינו, וכפי שכתב הרמב"ן (בפסוק ה): "...וציוה לאמר להם כי לזכותם לא אעלה בקרבם, שלא אכלה אותם כרנע...".

ה' אומר זאת למשה, כדי שהעם יוסף להתאבל על חטאו, ואכן כששמע העם דבר זה התאבל מאד.

נאמר בפסוק ד: "וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדְּבָר הַרְעָה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא שָׁתוּ אִישׁ עֲדָיו עָלָיו"

כתב רש"י: "הדבר הרע - שאין השכינה שורה ומהלכת עמם".

פרק לג דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האוהל מחוץ למחנה

את המילה "עֲדִיזוּ" נסביר כאבן עזרא: "מִן עֲדִיִים, והם בגדי תפארת ותכשיטין, כמו הנומים והמבעות... כי התאבלו על חטא העגל".

רש"י כתב שעדיים הם הכתרים שניתנו לבני ישראל בהר סיני. לא נביא פירוש זה לילדים, מפני שאינו פשוטו של מקרא (אמנם בפרשת יתרו הזכרנו את עניין הכתרים, אולם שם המטרה היתה ליצור רושם ביחס למעמד הגדול).

הרמב"ן (בפסוק ו) מתאר את תשובתם וחרטתם של בני ישראל: "והנה ישראל קבלו עליהם את המיתה ברצון נפשם מפני עונש העגל, וזה ענין תשובה גדולה וחרטה בחטאם".

נדגיש את הצער והאבל של בני ישראל על החטא, ובכך נחזק אצל הילדים את חובת הזהירות מן החטא.

נאמר בפסוק ה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְעַתָּה הֲרִיד עֲדִיזְךָ מֵעֲדִיזְךָ..."

מדברי הרמב"ן עולה שאבלם של ישראל היה טוב בעיני ה', וכך כתב: "והנה השם רחמן מלא רחמים, וכאשר ראה שהתאבלו חזר ואמר בדרך רחמים... היטיבו אשר עשו להנחם ולהתאבל על חטאתם, וכן יעשו תמיד...".

נעלה את השאלה: מדוע ציוה ה' להוריד את העדיים, הרי למדנו בפסוק הקודם שהעם הוריד כבר את עדיזו?
נשיב על פי דברי הרמב"ן: "וַיִּטְעַם וַיִּתְנַצְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִיִם, כִּי בְשִׂמְעָם זֶה הִתְנַצְלוּ וַיִּתְפַּרְקוּ מִכָּל עֵדִי, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁעָשׂוּ תְחִילָה".
כלומר בתחילה כאשר שמעו ישראל שלא ילך ה' בקרבם, הורידו חלק מתכשיטיהם, ולאחר מכן ציוה אותם ה' להוריד הכל, וכך עשו בני ישראל - "וַיִּתְנַצְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִיִם".

דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האהל מחוץ למחנה פרק לג

נאמר בפסוק ז: "וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֵהָל וְנִטָּה לוֹ מְחוּץ לַמַּחֲנֶה..."

כתב רש"י: "...אמר מנודה לרב מנודה לתלמיד".

נסביר שמשה התרחק מן העם בגלל חטאם, ומטרתו היתה לפעול על העם להמשיך ולהעמיק את האבל והצער על חטאם ומתוך כך להביאם לתשובה שלמה יותר.

משה הוציא את אוהלו מחוץ למחנה כדי שה' ידבר אתו, משום שלאחר החטא לא היה דבר ה' עם משה במחנה, שהרי הודיעו שלא ילך בקרב העם. וכך כתב הרמב"ן: "שתהיה שכינה מדברת לו משם, כי איננה שורה בקרב העם, ואם יהיה האהל בקרב המחנה לא יהיה לו הדיבור משם".

נאמר בפסוק ח: "וְהָיָה בְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל הָאֵהָל יִקְוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְבוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֱלוֹ..."

נתאר לילדים כיצד העם כולו, שש מאות אלף גברים לבד מנשים וטף, עומדים לכבוד משה וממתינים עד שיבוא אל אוהלו. בכך ניצור רושם עז והערצה בלב הילדים כלפי משה.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְהָבִיטוּ אַחֲרַי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֵהָלָה"

העם הסתכל בהערצה על משה שזכה שה' בא לדבר אתו, כפי שכתב רש"י: "לשבת, אשרי ילוד אשה שכך מוכמח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו".

נאמר בפסוק י: "וְרָאָה כָּל הָעָם אֶת עֲמוּד הָעֵנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֵהָל וְקָם כָּל הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ..."

גם בפסוק זה נתאר את המחזה המיוחד בו העם כולו, אלפים ורבבות, קמים ומשתחווים לה'.

נאמר בפסוק יא: "וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ..."

בפסוק זה נציין את מעלת נבואת משה, מעל כל הנביאים - ה' דיבר

פרק לג דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האוהל מחוץ למחנה

עמו פנים אל פנים, לא בחידות ולא במשלים, וכן דיבר עמו ביום בהקיץ, ולא בחלום הלילה כמו שאר הנביאים.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה..."

נביא את דברי רש"י שכתב: "ודבר ה' אל משה שישוב אל המחנה, אמר לו: 'אני בכעס ואתה בכעס אם בן מי יקרבים?'".

נמצאנו למדים, שגם בזמנים שה' לא הולך בקרב עמו, לעולם אינו מפסיק לדאוג להם. לכן ה' שולח את משה שישוב למחנה לרעות את העם.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל"

נדבר בשבחו של יהושע, שאהב את התורה ולא עזב את אוהל משה. נביא את דברי הרמב"ן: "...כי היה הגדול בתלמידי משה... כי אין נבון וחכם כמוהו...". והנצי"ב כתב: "...ולא רצה [יהושע] להיפנות משקידת למודו לשום דבר".

נביא גם את דברי חכמינו ז"ל **במדרש במדבר רבה** (כא, יד) על הפסוק במשלי: "נִצֵּר תֵּאֱנָה יֹאכֵל פְּרִיָּהּ", שדרשו על יהושע:

"נוצר תאנה יאכל פריה... יהושע הרבה שירתך, והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים... הואיל והוא שרתך בכל כוחו בדאי הוא שישמש את ישראל...".

נציין לשבח את שקידתו של יהושע ונאמנותו למשה רבנו, ובכך נעורר אצל הילדים את הרצון והחשק לשקידת התורה ולנתינת כבוד לתלמידי חכמים.

בקשת משה מה' שילך עם ישראל (פסוקים יב-יז)

פסוקים אלו הם מהפסוקים הקשים והנסתרים שבתורה, וכלשון הרמב"ן: "...הפרשה הזאת אי אפשר להולמה למי שלא שמע בסתרי תורה...". נשתדל לפרש פסוקים אלו כפשוטם, לפי דרכם של הראשונים מפרשי הפשט.

נאמר בפסוק יב: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' רְאֵה אֶתָּה אֹמֵר אֵלַי הֲעַל אֶת הָעַם הַזֶּה וְאֶתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי..."

נפרש כרמב"ן: "אמר לו: ...לא הודעתני מי הוא המלאך שתשלח עמי...". כלומר ה' אמר למשה שיעלה את העם, וכן אמר לו שהוא ישלח לפניו מלאך, ומשה רוצה לדעת מי הוא המלאך.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְאֶתָּה אֹמֵרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם וְגַם מִצְאָתָּ חֵן בְּעֵינַי"

נסביר כרש"י: "הכרתוך משאר בני אדם בשם חשיבות...". כלומר ה' הבדיל את משה משאר בני אדם ונתן לו חשיבות וכבוד. מכוח זאת מבקש משה: "וְעַתָּה אִם נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְעָךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ..." (פסוק יג). משה מבקש מה', שאם הוא מצא חן בעיניו, יודיע לו את דרכי טובו, כלומר יודיע לו את מי יוליך לפני העם.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְרָאָה כִּי עִמָּךְ הָגוּי הַזֶּה" נדגיש כי בקשת משה היא לתועלתם ולכבודם של ישראל (אברבנאל).

נאמר בפסוק יד: "וַיֹּאמֶר פְּנֵי יִלְכוּ..." נפרש כרש"י ואבן עזרא, שכוונת ה' במילים "פְּנֵי יִלְכוּ" לומר, אני בעצמי אלך לפני ישראל ולא מלאך.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְהִנְחֵתִי לְךָ" אלך עמך לכבוש את הארץ עד שאניח לך מכל אויביך (רשב"ם).

נאמר בפסוק טז: "וּבִמָּה יִדַּע אִפּוֹא כִּי מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמְּךָ הֲלוֹא בְּלִכְתֶּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"

כתב רש"י: "ונפלינו אני ועמך - ונהיה מובדלים בדבר הזה [בלכתך בתוכנו] מכל עם..."

נביא את פסוק ל' שבפרק הבא, שם מציינת התורה שפלא כזה לא היה כמותו בכל הארץ ובכל הגויים: "...נִגַּד כָּל עַמְּךָ אֲעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרָאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל הָעָם... אֵת מַעֲשֵׂה ה' כִּי נֹרָא הוּא..."

בקשת משה לראות את כבוד ה', ותשובת ה'

(פסוקים יח-כג)

נאמר בפסוק יח: "וַיֹּאמֶר ה' אֲנִי נָא אֶת כְּבוֹדִי"

כתב רש"י: "ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים, והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו".

כלומר לפי רש"י אין קשר בין בקשה זו לבקשה הקודמת שה' ילך עם ישראל, אלא זו בקשה נוספת שביקש משה, לראות את כבוד ה'. משה ביקש בקשה זו כעת משום שראה שזו עת רצון לפני ה', לאחר שנתקבלה בקשתו הראשונה.

מכיוון שהמושג 'כבוד ה'' הוא מופשט ועמוק מאד, נזכירו כלשונו והילד יבין בתמימותו שמשם מבקש לראות דבר גדול מאד.

נאמר בפסוק יט: "וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲעֲבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ..."

לא ניתן להראות לאדם את כל כבוד ה', כפי שנאמר בפסוק הבא "...כִּי לֹא יִרְאֵי הָאָדָם וְחַי", אך ה' מסכים לגלות בפני משה את אחוריו, כלומר את מידותיו ואת דרכי הנהגתו בעולם.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנָיִךְ..."

ה' יקרא לפני משה את שלוש עשרה המידות, שהן דרכי הנהגת ה' בעולם.

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְחִנַּנְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֶחָז וְדַחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם"

אלו הן מידות החנינה והרחמים (הרמב"ן), שבני אדם ירוחמו על ידי ה'.

נאמר בפסוק כ: "וַיֹּאמֶר לֹא תֹכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָיִךְ..."

כלומר לא תוכל לראות את כבודי.

נאמר בפסוק כב: "וַהֲיֵה בְעֵבֶר קְבֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצִּוּר וְשִׁכְתִּי כַּפִּי

עָלֶיךָ עַד עֲבָרֶיךָ"

פסוק זה נראה כהגשמה, שכן לפי פשוטו משמע שה' ישים את משה במערה בסלע ויסוכך (יכסה) בכפו על פתח המערה. נאמר לילדים שה' אינו גוף ופסוק זה הוא משל, וכוונתו שה' יסתיר ממשה את כבודו.

נאמר בפסוק כג: "וַהֲסַרְתִּי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרֵי וּפָנָי לֹא יֵרְאוּ"

גם כאן נסביר את המילים "אַחֲרֵי וּפָנָי" כמשל לראיית פני האדם ואחוריו. כאשר רואים את פניו של האדם אפשר להכיר אותו ואת אופיו באופן ברור, ואילו כשרואים את אחוריו אפשר ללמוד עליו רק דברים חלקיים. כך כלפי ה': ראיית פניו משמעותה ראייה ברורה של כבודו, ואילו ראיית אחוריו משמעותה ראייה חלקית.

המסרים העולים מפרק לג

דברי ה' שלא יעלה בקרב העם והוצאת האוהל מחוץ למחנה

1. האבל הגדול של בני ישראל על חטא העגל.
2. הכבוד הגדול שנתן העם למשה - כשיצא מן המחנה עמדו עד שבא לאוהל.
3. שבחו של משה שה' בא לאוהלו לדבר עימו.
4. מעלת נבואת משה על פני כל הנביאים - ה' דיבר אתו פנים בפנים.
5. דאגת ה' לישראל - בקשת ה' ממשה שיחזור למחנה כדי לקרבו.
6. אהבת יהושע לתורה - יהושע לא מש מן האהל, ושימש את משה רבנו.
7. השכר שה' נותן על שקידת התורה - בשכר שקידתו זכה יהושע להיות המנהיג.

בקשת משה מה' שילך עם ישראל

1. החשיבות והכבוד שנתן ה' למשה - הבדילו משאר בני אדם.
2. אהבת ה' לעמו - ה' הסכים ללכת עם ישראל למרות חטאם.

פרק לד

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים
2. שלוש עשרה מידות הרחמים של ה'
3. השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל
4. כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה

עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים

(פסוקים א-ד)

נאמר בפסוקים א-ג: "ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים... ועליהם בבקר אל הר סיני... ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא פכל הָהָר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול הָהָר ההוא"

בפסוקים אלו מצווה ה' את משה לחצוב שני לוחות אבן ולעלות אל הר סיני בפעם השלישית כדי שה' יכתוב עליהם את עשרת הדיברות.

בעלייה זו החמיר ה' יותר מהעליה במעמד הר סיני, כמו שכתב הרמב"ן (בפסוק ג): "ואיש לא יעלה עמך - שלא יעלו עמך כלל זקני ישראל כאשר עשו בלוחות הראשונות".

נאמר בהמשך הפסוק: "...וגם איש אל ירא פכל הָהָר..."

גם בתחתית ההר, מקום מעמד ישראל בראשונה, נאסר על העם להיות.

נאמר בהמשך הפסוק: "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר
ההוא"

כתב הרמב"ן: "אל מול ההר ההוא - מנגד, כי בראשונות לא הוזהרו רק
[אלא] שלא תגע בו יד...".

נאמר בפסוק ד: "ויפסל שני לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁי וַיִּשְׁבֶּם מֹשֶׁה בַּבֶּקֶר
וַיַּעַל אֶל הַר סִינַי..."

מלשון הפסוק משמע שמשה פסל את הלוחות לפני אותו בוקר, שהרי
מיד בבוקר השכים משה ועלה עם הלוחות.
מכאן נדבר בשבחו של משה שעלה אל ההר מיד בהשכמה ולא
התעכב אפילו כדי לפסול את הלוחות.
נציין שעלייה זו היתה בראש חודש אלול, וזו עלייתו השלישית להר.

שלוש עשרה מידות הרחמים של ה' (פסוקים ה-טז)

נאמר בפסוק ה: "וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם..."

ה' התייצב עם משה בראש ההר, כשמשה עמד בתוך נקרת הצור כפי
שה' ציווהו בפרק הקודם.

דברי ה' שיסתיר את משה על ידי כפו, "...וַשְׁכַּתִּי כְּפִי עָלֶיךָ..." (שמות
לג, כב), התקיימו באמצעות עמוד הענן, כפי שכתב בעל צרור המור:
"וסכתי כפי - הוא עמוד ענני, 'כמו על כפים כסה אור'" (לילדים
לא נאמר שהכף הוא המשל לענן, אלא רק שה' הסתירו בענן).

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'"

כאשר עבר ה' לפני משה, הודיע ה' את שמו למשה (רשב"ם).

נאמר בפסוק ו: "וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא..."

האברבנאל דן באריכות בשאלה היכן התקיימו דברי ה': "...וַיִּקְרָא
אֶת אֲחֵרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ" (שמות לג, כג)?

שאלה זו אמנם נוגעת להבנת הפסוקים, אולם בלימודנו עם הילדים לא נעלה אותה, אלא נסתפק באמירה שכשה' עבר על פני משה, קרא ה' בשמו והודיע את מידת טובו, ובזה קיים את דברו "אֲנִי אֶעֱבֹד כָּל טוֹבֵי עַל פְּנֵיךָ..."

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֲרֹךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת. נִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשָּׂא עֶז וְפִשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְהָה..."

בפסוקים אלו מודיע ה' למשה את שלוש עשרה מידות הרחמים בהן הוא מנהיג את העולם. נפרט מידות אלו אחת לאחת ונפרשן, כאשר המטרה העיקרית היא להרשים את הילדים בגודל טובו של ה'.

1. ה' - ה' היטיב עם בני האדם בכך שברא אותם (ספורנו).
  2. ה' - ה' הוא הנותן חיים לבני האדם בכל שעה (ספורנו).
  3. א-ל - שם זה מורה שה' בעל כוח ומגן על בני האדם (אבן עזרא).
  4. רחום - "כרחם אב על בנים שישמרם שלא יפלו" (אבן עזרא).
  5. חנון - "להושיע מי שנפל ולא יוכל קום" (אבן עזרא).
  6. ארך אפיים - "מאריך אפו [ממתין שלא לכעוס] ואינו ממחר ליפרע, שמא יעשה [האדם] תשובה" (רש"י). כלומר ה' לא ממחר לכעוס על הרשע כי מחכה שיעשה תשובה על חטאו.
  7. רב חסד - ה' עושה חסדים רבים וגדולים עם בני האדם, הרבה יותר מהמגיע להם (רש"י, אבן עזרא, אברבנאל).
  8. אמת - שמקיים דברו, "לשלם שכר טוב לעושי רצונו" (רש"י, אבן עזרא).
  9. נצר חסד לאלפים - ה' שומר את החסד שהאדם עושה, לבניו ולבני בניו לדורי דורות (רש"י).
  10. נשא עוון - אלו הזדונות.
  11. ופשע - אלו המרדים, שהאדם עושה להכעיס (רש"י).
  12. וחסאה - חטא שעשה האדם בשגגה.
- חכמינו פירשו שהמילה נושא מוסבת על כל אחת משלוש המידות

שמנינו - נושא עוון, נושא פשע ונושא חטאה, כלומר ה' סולח על כל סוגי העברות.

13. ונקח - ה' מנקה את החטאים וסולח לשבים (רש"י).

בלימוד שלוש עשרה המידות נשתדל להרשים את הילדים בגודל חסדו של ה', שמקיים את בריותיו תמיד ומרחם עליהם כאב על בניו, עושה חסדים גדולים יותר מהמגיע להם וזוכר חסדיו לשנים רבות, סולח לחטאים הקלים והחמורים ביותר ולא מעניש מיד אלא מחכה שיעשו תשובה.

בסיים לימוד המידות נביא את דברי רש"י (לפסוק יט בפרק הקודם) שכתב:

"וקראתי בשם ה' לפניך - ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות, ובסדר שאתה רואה אותי מעופף וקורא י"ג מידות, הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי שזיכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין, כי רחמי לא כלים".

נזכיר לילדים שבכל תפילות הסליחות, ובמיוחד ביום הכיפורים, אנו אומרים י"ג מידות אלו כדי לעורר את רחמי ה' עלינו. בדברים אלו נשתדל לעורר את הילדים לומר תפילה זו בכוונה.

נאמר בהמשך הפסוק: "...לא יִנְקָה..."

אינו סולח לאלו שאינם שבים מחטאם (רש"י).

נאמר בהמשך הפסוק: "...פָּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים וְעַל בְּנֵי בָנִים..."

נשאל את הילדים: מדוע נענשים הבנים על חטאי אבותיהם?

נביא כתשובה את הסברו של רש"י: "כשאוחזים מעשה אבותיהם בידהם..."

כלומר אם הבנים ממשיכים לחטוא כאבות, ה' מעניש אותם גם על חטא אבותם, אבל אם עזבו את דרך אבותם, לא רק שלא יענשו אלא אף יקבלו שכר טוב, כמו חזקיהו המלך שהלך בדרך ה' ועזב את דרכו של אחז אביו.

נאמר בפסוק ח: **וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְדַּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה**

משה השתחוה לה' לאחר שעבר לפניו ולאחר שה' קרא לפניו את מידותיו (רש"י).

ובעל הליקוטים (בחומש "רב פנינים") הוסיף: "וישתחו - לתת שבח והודאה לא-ל שגמלו ברחמיו להגיעו למעלה ההיא [להעביר לפניו את טובו של ה', כלומר את מידותיו ודרכי הנהגתו בעולם] ורב טוב לבית ישראל ברחמים אשר ינהיגו בהם".

נאמר בפסוק ט: **...אם נא מצאתי חן בעיניך ה' ילך נא ה' בקרבנו פי עם קשה ערף הוא...**

נעלה את הסתירה בין פסוק זה לפסוק ג' (בפרק לג). כאן נאמר: **...ילך נא ה' בקרבנו פי עם קשה ערף הוא...**, כלומר מפני שהעם קשה עורף מבקש משה שה' ילך בקרב העם, ואילו בפרק ל"ג נאמר: **...כי לא אעלה בקרבך פי עם קשה ערף אתה פן אכלך בדרך...**, כלומר לטובת ישראל ה' לא רוצה ללכת בקרב פן ימרה בו וה' יענישנו. כיצד מתיישבים שני מקראות אלו?

נענה כדברי רש"י: **"...ואם עם קשה עורף הוא וימרו בך ואמרת על זאת פן אכלך בדרך, אתה תסלח לעווננו"**.

כלומר, מכיוון שגילית לי שאתה סולח על כל חטא, הרי גם אם יקשו ערפם ולא ישמעו לך תסלח להם וממילא לא תענישם.

והרמב"ן כתב: **"...בן בעת הרצון [שה' מתרצה לעמו] טוב להם בשכינה [מאשר במלאך], בעבור שהם עם קשה עורף, שיותר [ה'] יחונן וירחם על עבדיו [מאשר מלאך]"**.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְסִלַּחְתָּ לְעֹנְוֵנוּ וְלַחַטָּאתֵנוּ וְנַחֲלִיתָנוּ"

נעלה את השאלה: מהי כוונת הפסוק, הרי משה עצמו לא חטא בעגל, ולאיזה עוון מתכוון משה?

נשיב על פי דברי **האבן עזרא** (בפירושו הקצר), שמרוב הענוה שהיתה במשה "הכניס משה עצמו עם ישראל, כי הוא שלוחם..."

כלומר משה החשיב עצמו כבעל עוון בהיותו חלק מכלל ישראל.

נאמר **בפסוק** י: "וַיֹּאמֶר הֲנֵה אֲנֹכִי פֶרֶת בְּרִית נֶגֶד כָּל עַמְךָ אֲעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרָאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֵתָּה בְּקִרְבּוֹ אֵת מַעֲשֵׂה ה' כִּי נִרְאָה הוּא..."

נשאל את הילדים: לאילו נפלאות גדולות מתכוון ה' באומרו "נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ"?

נביא את דברי רבי אברהם סבע שכתב בספרו **צרור המור**: "והם נפלאות המדבר".

והאברבנאל כתב:

"והיה הנפלאות שיעד לעשות עמהם דבקות שכינתו בתוכם, ועניו כבודו סביבם במדבר הנורא ארבעים שנה, כמה שאמר: 'שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה', ונצחון סיחון ועוג ושאר הנפלאות שנעשו במדבר".

האברבנאל מוסיף שמדובר גם בנפלאות שהתרחשו בכניסה לארץ: "וגם עמידת השמש ברקיע שנעשה אל יהושע, שלא נברא כמוהו בכל הארץ ובכל הגוים... וכן נפלאות הירדן".

נשמיע לילדים את הנפלאות שעשה ה' לישראל ולאחר מכן נאמר שהנפלאות באו מפני שה' הלך עמנו (נוכל להזכיר גם את דברי רש"י שההפלאה של ישראל היא "שתהיו מובדלים בוו מכל אומות עובדי אלילים שלא תשרה שכינתי עליהם". מכל מקום לא נפרש את המילה "נפלאות" מלשון 'ונפלינו' כי פירוש זה קשה יותר לילדים).

נוסיף ונאמר, שהאהבה בין ה' לישראל תתגלה ביותר כאשר ידבר ה'

עם משה מבין שני הכרובים ויצווה אותו את מצוות התורה. בכך נעורר הילדים לכבד את התורה ולייקרה.

נאמר בפסוקים יב-יד: "השָׁמֵר לְךָ פֶּן תִּכְרַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵתָּה בָּא עֲלֶיךָ... כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר..."

האזהרה על איסור עבודה זרה בארץ ישראל נאמרה כאן, מפני שה' הבטיח למשה שילך עם ישראל ויניח להם מאויביהם בארץ, ועל כן הזהירם שלא יכרתו ברית ליושבי הארץ ולא ישתחוו לאלוהיהם ולא יקחו מבנותיהם, אלא יאבדו כל זכר של עבודה זרה מן הארץ.

נאמר בהמשך הפסוק: "...כִּי ה' קָנָא שְׁמוֹ אֵל קָנָא הוּא"

כתב רש"י: "מקנא להפרע ואינו מוותר, וזהו כל לשון קנאה: אוהו בנצחוננו ופורע מעוזביו".

נשאל את הילדים: הרי למדנו בפרק זה (בפסוק ו) שה' הוא ארץ אפיים, מאריך כעסו וממתין לרשע שיעשה תשובה, וכיצד נאמר כאן שה' מעניש ואינו מוותר?

נענה, שה' מאריך אפיים לרשעים כדי שיעשו תשובה, אבל כשה' רואה שהרשעים עוזבים אותו לגמרי ואינם מתכוונים לשוב הוא אינו מוותר על החטא, ובמיוחד על חטא גדול כעבודה זרה.

השבת, שלושת הרגלים ומצוות עליה לרגל

(פסוקים יח-כו)

נשאל: מדוע ציוה ה' את משה על שלושת הרגלים דווקא כאן לאחר האזהרה על עבודה זרה?

נביא את דברי האברבנאל:

"ואמנם לענין הזבחים והחגים ציוה לישראל שיעשו חניהם כמצוות אלקיהם ולכבודו... וכדי שהם ובניהם יושרשו תמיד באמונות

האמתיות ובעבודה האלקית, ציוה אותם על מצוות הראיה שיבוא כל זכר לראות את פני ה' ובוה יתקיימו בעבודה האמתית ובאמונות האמתיות ולא יזנו אחרי אלהי העמים... ובאר המועדים והחגים אשר יעשו להם באמרו: 'את חג המצות תשמור', כלומר שלא יאכלו מזבחי האומות ולא ישמרו חניהם, אבל [אלא] ישמרו מועדי ה' מקראי קודש".

כלומר אחרי שה' הזהיר את משה על עבודה זרה, הוא חוזר לצוות את ישראל על החגים, שיחזקו אותם באמונה ובעבודת ה', וכך יקבלו ישראל כוח להתרחק מן העבודה זרה. פרשת המועדות הנאמרת כאן חוזרת על הפרשה שנאמרה בפרשת משפטים (כג, יד-טו), לכן לא נאריך בפירושה אלא נתמקד בדברים שנוספו כאן.

נאמר **בפסוק כא: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחַרְיִשׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת"**

נעלה את השאלה ששאלו הראשונים: מדוע נזכרו רק שתי מלאכות אלו - חרישה וקצירה - הרי ישנן ל"ט מלאכות שאסורות בשבת? נענה על שאלה זו על פי דברי **האבן עזרא**, שכתב: "ומעם 'בחריש ובקציר', שהם עיקר חיי האדם" (וכן כתבו הרשב"ם והרמב"ן). **והרלב"ג** כתב: "כי אולי נחשוב כי בעת ההכרח נדחה שבת לצורך עבודת האדמה לפי שבענינה חיי הנפש...".

כלומר התורה הזכירה שתי מלאכות אלו מפני שהן עיקר חיי האדם בגלל פרנסתו, ושלא נחשוב שמשום כך הן ידחו את השבת. **והאלשיך** כתב: "...ומה גם בחריש ובקציר שיקשה בלב איש לשבות מחרישו וקצירו כי הן חיוו".

כלומר התורה הזכירה שתי מלאכות אלו מפני שקשה לאדם לשבות מהן אפילו בשבת, והתורה באה לחזק את האדם למרות הקושי לקיים את מצוות ה'.

ומדוע הזכירה התורה את השבת באמצע המועדות?
 כתב הרמב"ן: "...כי סמך אותו לחג המצות ולקדוש הכבודות, בעבור שכולם זכר למעשה בראשית... כי הכתוב אמר שיש גם בשבת זכר ליציאת מצרים... 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם'..."

נאמר בפסוק כב: "וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בְּפוּרֵי קִצִּיר חֹטִים..."
 נציין ששם זה - 'חג השבועות' - נזכר כאן לראשונה בתורה, שכן בפרשת משפטים נזכר חג זה בשם 'חג הקציר'.

נדבר על שם זה - 'חג השבועות' - המורה על ספירת שבועות ומלמד על הציפיה הגדולה ליום מתן תורה, וכפי שכותב ספר החינוך (מצוה שו):

"...לפי שכל עקרון של ישראל אינו אלא התורה... ומפני כן... נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללכנו בעבד... מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחרות..."

נאמר בפסוק כג: "שִׁלֹּשׁ פְעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי הָאֲדֹנָי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל"

נזכיר את דבריו של בעל ספר החינוך (מצוה תפט), הובאו בפרשת משפטים) על האהבה המיוחדת של הקדוש ברוך הוא לעמו, שמזמינם לביתו, וזו לשונו:

"למען יראו כל ישראל ויתנו אל לבם... כי כולם מקטנם ועד גדולם חלק ה' ונחלתו, עם קדוש ונבחר, נוצרי עדותו, סגולת כל העמים אשר תחת כל השמים, לשמור חוקיו ולקיים דתו, על כן יבואו שלוש פעמים בשנה בית ה', והיא באומרם דרך משל: 'הננו לא-ל לעבדים, נכנסים ובאים בצל קורתו... וזר לא יבוא בתוכנו כי אנחנו לברנו בני ביתו, ועם המעשה הזה תתעורר דעתנו ונכניס בלבנו מוראו, ונקבע ברעיוננו אהבתו..."

כלומר העלייה לרגל לירושלים מעוררת את ישראל למעלה המיוחדת שקבע בהם הקדוש ברוך הוא, להיות לו לעם, מעלה המתבטאת

בהזמנתם לביתו ושמתו להיפגש עמם. מתוך כך תתעורר בליבנו אהבתו ויראתו על שבחר בנו מכל העמים.

נרחיב בדברי ספר החינוך, העוסקים באהבת ה' לעמו.

נאמר **בפסוק כד: "כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבולך ולא יחמד איש את ארצך בעלתך לראות את פני ה' אלהיך..."**

נביא את דברי רבי אברהם בן הרמב"ם, המפרש שכיוון שה' ירחיב את גבולנו, הוא אינו רוצה להטריח את בניו לבוא ממרחקים פעמים רבות, אלא רק שלוש פעמים בשנה.

מספר ראשונים מפרשים את הבטחת "לא יחמד איש את ארצך..." כהבטחה שבאה למנוע ניצול של הגויים את זמן העלייה לרגל כדי לכבוש את ארץ ישראל, וכך כתב **האברבנאל:**

"ובעבור שתי סיבות האלה [שהארץ היתה נחלתם והיא ארץ טובה ורחבה] היה ראוי שהאומות ישתדלו בכל עוז לקחת ולכבוש את ארצכם, ובפרט בזמן עלותכם לרגל שהאדמה תשאר שממה מהזכרים, הנה עם כל זה לא יחמוד איש את ארצכם ולא ימלאהו לבו לבוא לכובשה בזמן הרגל המקודש".

והנצי"ב כתב: "...שלא יבוא איזה מלך ואומה לכבוש את הארץ בעת שכל ישראל בירושלים ואין חיל יושב על הספר [הגבול]".

הנצי"ב מוסיף לפרש שהבטחה זו נוגעת גם לבני האדם הפרטיים: "...אלא הכוונה שלא יבוא נגב לגנוב הקמה..."

הגמרא (פסחים ח ע"ב) מוסיפה שגם בחזרת ישראל מירושלים, לאחר שעשו את המצוה, לא חמדו הגויים את ארצם.

חכמינו ז"ל מספרים (ירושלמי פאה ג, ז, שיר השירים רבה ז) על גויים שניסו להיכנס לבתי ישראל ברגל וה' עשה נס לישראל ולא עלתה בידם. ניתן לספר סיפורים אלו לילדים ובכך להגדיל את זכותם של ישראל הבוטחים בה' ועולים לרגל ללא חשש.

נשאל את הילדים: מדוע הגויים לא יחמדו את ארץ ישראל?
 לפי האבן עזרא ה' ישלח פחד בלב הגויים: "כל כך אשלה אימה בלב
 השכנים אפילו שלא יחמדו הארץ...".
 לפי דעת זקנים מבעלי התוספות הגויים יגיעו להבנה שלא כדאי
 להם לחמוד, וכך כתב:

"כי יאמרו בלבם: ארצות שהיינו מחזיקים בהם, לא נשאר בידינו
 כי הורישם אלהים, כל שכן שלא נוכל לקחת ארצם מידם, כיון
 שהם עוסקים במצוותיו".

כלומר הגויים יבינו שאם ה' נתן לעם ישראל את ארץ ישראל, ודאי
 שימנע מהם לקחת ארץ זו מידם. על פי דבריו האומות לא יחמדו את
 ארץ ישראל, לא רק מתוך פחד, אלא מתוך הערכה וכבוד לבני ישראל
 שהם בני ה' ועמו.

נרחיב בעיסוק בפסוק זה, ונשתדל בלימוד זה לחזק אצל
 הילדים את עשיית המצוות מתוך ביטחון שה' ישמור עלינו
 כשאנו עוסקים במצוותיו מכל הפסד.

כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה (פסוקים כז-לה)

נאמר בפסוק כז: "ויאמר ה' אל משה קְתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה...".
 אלו דברים ציוה ה' את משה לכתוב?

על דבר זה נאמרו פירושים שונים.

אנו נפרש כרשב"ם, שהכוונה לדברים שנאמרו למשה בפרק זה, וזה
 לשונו: "כתב לך את הדברים האלה - האמורים בפרשה שזו... שלא תלכו
 אחרי אלהים אחרים, ושלא תכרת ברית ליושבי הארץ, ולא להתחתן בם
 ולעלות לרגל".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...בִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִית וְאֵת יִשְׂרָאֵל"

התנה ה' עם משה וישראל שיכרות עמהם ברית, שמחל להם, ולא יפר ברית זו לעולם.

נאמר **בפסוק כח**: "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה..."

כוונת המילים "לֶחֶם" ו"מַיִם" היא, שמשה לא אכל ולא שתה שום דבר ('לחם' כולל את כל סוגי המזון, ו'מים' כוללים את כל סוגי המשקה). נציין שביטוי זה כלפי משה נזכר כאן לראשונה בתורה והוא מורה על גדולתו שהיה כמו מלאך, וכך כתב רבי יהודה הלוי בספר **הכוזרי** (א, מא-מב):

"ואם ימצא בן אדם אשר יבוא באש ולא תשרפהו, ויעמוד זמן רב בלי מאכל ולא ירעב, ומעור פניו יקרן אור שאין העין יכולה לעמוד בו... האין מדרגה זו נבדלת הברל עצמי ממדרגת בני אדם?! אמר הכוזרי: אמנם בן מדרגה זו... אלקית מלאכית היא..."

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיִּכְתֹּב עַל הַלְּחָת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים"

נסב את תשומת ליבם של הילדים לכך שלא נאמר שה' נתן למשה את הלוחות, כפי שנאמר בלוחות הראשונים, מפני שלוחות אלו היו של משה וה' כתב עליהם את עשרת הדברים.

נאמר **בפסוק כט**: "וַיְהִי בְּרִדַּת מֹשֶׁה מִהָר סיני וּשְׁנֵי לַחַת הָעֲדַת בְּיַד מֹשֶׁה... וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע בִּי קֶרֶן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֵתוֹ"

נסביר כדברי המפרשים (אבן עזרא ועוד) ש"קֶרֶן" הוא מלשון 'קרינה', שקרנו מפניו קרני אור. וכך כתב **האברבנאל**:

"...שכבר נודע מדרכי הטבע שהמאכל והמשתה מזהירים ומלבינים

פני האדם... והעדרו משחיר ומקדיר פניו, והיה שמשה אדונינו עמד
בהר שלוש פעמים ארבעים יום וארבעים לילה, בכל פעם ופעם
להם לא אכל ומים לא שתה, היה מהראוי... שיחשך משחר תארו...
ומפני זה יעדו יתברך שלא יהיה בן, אבל [אלא] בהפך, שיוהירו
פניו לא לבד כיתר בני אדם, אבל [אלא] יזהירו עוד בזוהר הרקיע
ובכוכבים לעולם ועד. וכל זה כדי שיכירו וידעו כל יושבי תבל
כי יד ה' עשתה זאת... ושאין מעצור ביד ה' מברוא חדשה בארץ...
ובמו שיעד 'נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל
הארץ ובכל הגוים'..."

לאור דברי האברבנאל נאמר לילדים שני דברים:
א. על אף שמשה לא אכל ולא שתה, לא כחשו והשחירו פניו, אלא
אדרבה האירו הרבה יותר.
ב. קרינת עור פני משה היתה פלא ניסי שלא היה כמותו.

נאמר בפסוקים לא-לב: "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים מֹשֶׁה וַיָּשָׁבוּ אֵלָיו אֶהְרֶן וְכָל
הַנְּשָׂאִים בְּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם. וְאַחֲרֵי כֵן נִגְשׂוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוּם אֶת
כָּל אִשָּׁר דִּבֶּר ה' אִתּוֹ בְּהַר סִינַי"

משה לימד את בני ישראל את כל דברי ה' שנאמרו לו במשך
ארבעים הימים הראשונים - על המשכן וכליו ועל בגדי הכהנים, וכן
את דברי ה' שמחל להם על החטא ושילך עמם, ואת המצוות שנאמרו
לו (ועבודה זרה וחגים) במשך ארבעים הימים האחרונים.
נביא את דברי הגמרא בעירובין (נד ע"ב) שהביא רש"י:

"תנו רבנן, כיצד סדר המשנה: משה היה למד מפי הגבורה, נכנס
אהרן שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לשמאל משה, נכנסו
בניו שנה להם משה פרקם, נסתלקו בניו אלעזר ישב לימין משה
ואיתמר לשמאל אהרן..., נכנסו זקנים ושנה להם משה פרקם,
נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם. נמצאו ביד
אהרן ארבעה, ביד בניו שלשה, ביד הזקנים שנים וביד כל העם
אחד..."

נסביר לילדים שעל אף שכאן הפסוקים מדברים על דברי ה' במשך ארבעים הימים ולא על כל התורה, בכל אופן למדו מכאן חכמינו ז"ל את סדר העברת התורה כולה.

נאמר בפסוקים לג-לד: "וַיְכַל מֹשֶׁה מְדַבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל פְּנֵי מִסּוּהָ. וַיָּבֵא מֹשֶׁה לְפָנָי ה' לְדַבֵּר אִתּוֹ יְסִיר אֶת הַמִּסּוּהָ עַד צֵאתוֹ..."

רש"י מסביר על פי הפסוקים, שבשני מצבים היה משה ללא מסוה: האחד - כאשר היה מדבר עם בני ישראל את דברי ה', והשני - כאשר היה מדבר עם ה'.

בשאר הזמן - בזמן שלא דיבר עם ה' ולא לימד את בני ישראל - היה מניח את המסוה על פניו.

נאמר בפסוק לה: "וַיֵּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וַהֲשִׁיב מֹשֶׁה אֶת הַמִּסּוּהָ עַל פְּנֵי עַד בָּאוּ לְדַבֵּר אִתּוֹ"

לכאורה עולה מפסוק זה ומפסוק ל' שמשה שם את המסוה מפני שבני ישראל פחדו כשראו את פניו.

נעלה את השאלה: אם בני ישראל פחדו כשראו את פני משה, מדוע משה לא שם את המסוה גם כשלימד את בני ישראל?

נענה לפי דברי המפרשים, שהמטרה בשימת המסוה היתה כדי שבני ישראל לא ייהנו ללא צורך מקרני האור שנתן ה', וכמו שכתב רש"י: "ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו [ייהנו] הכל מהם היה נותן המסוה...", אבל כאשר היה משה מלמד, היה צורך שיראו את קרני האור, וכך יקבלו את דברי התורה מתוך אימה וכובד ראש.

וכך כתב האברבנאל:

"...שכאשר ידע כי קרן עור פניו, ידע שלא היה דבר הנזק וראוי שישתמש בזוהר שהוא בדבר חולין, והיה דעתו שאחר שהקדוש ברוך הוא עשה זוהר פניו בזוהר הרקיע וכבוכבים, היה מן הדין שיעשה הוא כמעשיהם... שישתמש לבד ממנו בעת קבלו השפע מהשם יתברך וכן בעת תיתו השפע לבני ישראל וללמדו אותם

התורה והמצוות באופן שיהיו עיניהם רואות את מוריהם... כי היה
אז משפיע עליהם..."

דבריו אלו משלימים את דבריו ביחס לשאלה, מדוע בכלל עשה ה'
נס זה למשה:

"היה בזה לעם ישראל שיזכו לראות המראה הנפלאה ההיא ובה
ישתלמו נפשותיהם ויתקיימו אמונותיהם האמיתיות, וישמעו עוד
מפני זה דברי משה..."

לסיום, נביא את דבריהם של הרלב"ג והעקדת יצחק שכתבו: "אשרי
ילוד אשה שהניע לזאת המדרגה העצומה, מה נפלא חלקו ומה נעים גורלו".

בלימוד פסוקים אלו נשתדל להרשים את הילדים בגדולתו
של משה, ומתוך כך נעורר את הילדים ללמוד תורה מתוך
כובד ראש.

המסרים העולים מפרק לד

עליית משה אל ההר לקבלת לוחות שניים

1. הזדרזות משה לשמוע בקול ה' - משה השכים לעלות אל ההר.
2. שאלות בעניין ההגשמה אינן מתאימות לגיל הצעיר - בשאלת התקיימות דברי ה' "וראית את אחורי".

שלוש עשרה מידות הרחמים של ה'

1. אהבת ה' לישראל - מתנהג עמהם במידות רחמיו.
2. חשיבות הפנמת מידותיו של ה' - העיסוק בהרחבה בשלוש עשרה המידות.
3. מידת הדין של ה' - ה' מעניש את הבנים על חטאי אבותיהם כשממשיכים בדרכם הרעה של האבות.
4. הודיה לה' על טובותיו - משה השתחוה לה' לאחר שלימד אותו מהן מידותיו.
5. מידת הרחמים של ה' - ה' מוכן ללכת עם ישראל, ואפילו אם ימרו דברו יסלח להם.
6. הענוה של משה - משה מדבר על חטאיו יחד עם חטאי ישראל.
7. אהבת ה' לישראל - ה' כרת ברית שיעשה להם ניסים כאלה שלא היו עוד כמותם.
8. העונש לחוטאים - ה' מעניש עובדי עבודה זרה שאינם שבים.

השבת, שלושת הרגלים ומצוות העליה לרגל

1. החגים מחזקים את ישראל באמונה ובעבודת ה'.

2. חשיבות השבת - שבת דוחה גם מלאכות שהן בסיסיות לחיי האדם.
3. התגברות במצוות - חיזוק שמירת השבת למרות הקושי לוותר על מלאכת הפרנסה.
4. הציפייה לחג השבועות - בספירת שבעה שבועות.
5. אהבת ה' לישראל - ה' מזמין את ישראל בלבד לביתו ברגלים.
6. הגנת ה' על שומרי מצוותיו - הגנת ה' מאויבים ומגנבים בזמן שעולים ישראל לרגל.
7. התעלות הגויים באמונה לעתיד לבוא - לעתיד לבוא לא יכבשו הגויים את הארץ כי יבינו שה' נתנה לנו.

כתיבת עשרת הדברים וקרינת פני משה

1. כריתת הברית של ה' עם ישראל היא לעולם - ה' מחל לישראל על חטאם ולא יפר ברית זו.
2. גדולת משה שהיה כמלאך - לא אכל ולא שתה במשך ארבעים יום.
3. לוחות שניים - נכתבו באצבע אלקים.
4. גדולת משה - נעשה לו נס שלא היה כמוהו - קרן עור פניו.
5. מסירת התורה לישראל מפי משה.
6. מסירת התורה ממשה לאהרן ובניו ולזקנים מספר פעמים.
7. השפעת ראיית פני הרב ללימוד מתוך כבוד ראש - בני ישראל ראו את פני משה ללא מסוה בעת שלימדם.
8. יחס של כבוד לקודש - משה שם מסוה על פניו בזמנים שבהם לא לימד את ישראל, כדי שלא יהנו מקרני אור פניו שלא לצורך.

סיכום פרשת כי תשא

בפרשתנו מתגלה אהבת ה' לעמו ורחמיו העצומים עליהם. בתחילה הודיע ה' למשה שנתן לישראל את יום השבת, וחקק אותה כאות לכך שקידש אותנו מכל העמים. ה' אף נתן לנו את לוחות העדות המופלאים, שעשאים בעצמו.

גם לאחר החטא הגדול והנורא, חטא העגל, סלח ה' לעמו באהבתו אותם, ואף הודיעו שילך אתנו אל הארץ שנשבע לאבותינו, ולא יסתפק במלאך שילך לפנינו. כמו כן, למרות חטאם, כתב ה' באצבעו את עשרת הדברים על הלוחות השניים, כדי להביאם לישראל. הקדוש ברוך הוא אף גילה למשה את שלוש עשרה מידות רחמיו, אשר מכאן ואילך כשיאמרו אותן ירחם ה' עליהם ויענם.

בפרשתנו אנו פוגשים את משה בשיא גדולתו - משה התעלה עד שזכה לקבל את הלוחות מידי ה' בסוף ארבעים הימים שבהם שהה בראש ההר.

גם אהבת משה רבנו לישראל היתה גדולה ועצומה. כששמע את רצון ה' לכלותם, עמד מיד והתפלל בכל כוחו. בתפילתו השנייה אף הפליא לעשות והיה מוכן לוותר על כל זכויותיו ולהעבירן לישראל. בעלייתו השלישית הגיע משה לשיא תפילתו על ישראל, כשהתפלל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה, כמלאך ה'.

כשהתנייב משה בהר, הגדיל ה' את אהבתו אליו ולימדו את מידות רחמיו. ה' דיבר עם משה פנים בפנים ונענה לבקשותיו למחול לישראל וללכת בקרבם, ואף עיטר את פניו בקרני אור מאירים, נס פלאי שלא היה כמותו.

נר תמיד
לעילוי נשמת
האי גברא רבה ויקירא
הר"ר אשר וסרטיל ז"ל
ב"ר שלום ותמר הי"ד

אשר ערך
ספרי קודש רבים
בהם "שמירת שבת כהלכתה"
למהדורותיו ולמפתחותיו
במשך יובל שנים
פעל רבות להצלת רבים
מפזורות ישראל בימי עברה וזעם
להעפלתם לארץ ישראל פעם אחר פעם
עם שיבת עם ישראל לארצו
עמל בכל נפשו ובכל מאודו
ביסוד ובטיפוח מערכות החינוך וההוראה
לתורה ולתעודה בארץ הקדושה
בין כל פעליו אף זכה
להיות ממחדשי הישוב
בירושלים העתיקה
נולד בכ"ג בשבט התרפ"א
נלב"ע בשבת קודש פרשת ויצא
ט' בכסלו התשס"ט
תנצב"ה